

קו לעובד הוא ארגון בלתי ממשלתי, ללא כוונת רווח, הפועל משנת 1991 במטרה להגן על זכויות העובדים המקופחים ביותר בישראל: מהגרי עבודה, פלסטינים, פליטים, מבקשי מקלט ועובדים ישראלים בלתי מאורגנים המשתכרים משכר מינימום ומטה.

העמותה מפעילה שלושה סניפים בישראל (בתל אביב-יפו, חיפה וירושלים) ושני מוקדים לקבלת תלונות – בקלקיליה וביריחו – שבשטחי הרשות הפלסטינית. את הארגון מפעילים 24 אנשי צוות ועשרות מתנדבים העוסקים במתן סיוע פרטני, בפעילות משפטית, באיסוף מידע ובתיעוד שוק העבודה מנקודת מבטם של עובדים הסובלים מניצול ומהפרות חוק. הטיפול הממוקד בתלונות, יחד עם המידע המתקבל מן המבקשים ייעוץ והכוונה בטלפון ובדוא"ל, מאפשרים לנו למפות תופעות של ניצול ושל הפרות חוק שיטתיות ולזהות את המנגנונים המאפשרים את קיפוחם של עובדים ועובדות מוחלשים.

בד בבד עם הטיפול הפרטני העמותה מתמידה בפעילות ציבורית ענפה במטרה לחולל שינוי תודעתי ביחס לזכויות עובדים. היא עושה זאת באמצעות פירסום ניירות עמדה ודפי מידע, הופעות בתקשורת, הגשת תביעות עקרוניות (בג"צים ועתירות מינהליות), השתתפות בישיבות של וועדות הכנסת, הובלת קמפיינים ציבוריים, פעילות חינוכית ויוזמות משותפות עם ארגונים עמיתים. פעילות ציבורית זו נועדה להשפיע על החלת עקרון השוויון בזכויות, בתנאי העבודה ובתנאי הבטיחות והגהות על כלל העובדים.

הפרויקט להגנה על זכויות עובדים פלסטינים פועל משנת 2005 ובמסגרתו העמותה מייצגת עובדים שזכויותיהם הופרו בישראל ובהתנחלויות בבתי הדין לעבודה בישראל. הפעילות נעשית במשותף עם האיגודים המקצועיים הפלסטיניים ביריחו, קלקיליה וג'נין, והיא כוללת כיום גם תיעוד ומיפוי תופעות של ניצול והגורמים להן, העברת סדנאות להעלאת מודעות העובדים לזכויותיהם, סיוע בהתארגנות עובדים, עזרה בהשגת היתרי מעבר ואישורי עבודה, עבודה מול אמצעי תקשורת מקומיים ובינלאומיים, הפעלת אתר אינטרנט בערבית, ייעוץ משפטי והגשת תביעות.

הדו"ח שלפניכם הינו פרי עבודתם של פעילי השטח והמשפטנים השותפים לפרוייקט, והוא מסכם את התופעות העיקריות המאפיינות את תנאי ניצולם של עובדים ועובדות פלסטינים בישראל ובהתנחלויות בגדה המערבית.

העסקת פלסטינים בישראל ובהתנחלויות

מגבלות, כבילה ופגיעה בזכויות

אוגוסט 2012

קול לעובד
Kav LaOved **عنوان العامل**

דו"ח זה נעשה בעזרת מימון של האיחוד האירופי.
תוכנו והמידע בתוכו הם באחריות ארגון קול לעובד ואין לראות בו שיקוף של עמדת האיחוד האירופי.

העסקת פלסטינים בישראל ובהתנחלויות -

מגבלות, כבילה ופגיעה בזכויות

תחקיר וכתובה : נגה קדמן

סייעו בתחקיר : חנה זהר, עו"ד תגריד שביטה, עבד דארי, עו"ד חאלד דוחי, חדוה
ישכר

תודה לסילביה פיטרמן, פעילת מחסום Watch וד"ר נעמי הגר מעמותת גישה על
עזרתן הרבה.

תוכן העניינים

6	הקדמה
7	מגבלות ראשוניות על עבודה בישראל
7	הגבלה לעבודה בענפים ספורים
8	הגבלת מספר העובדים על פי מיכסות
10	הגבלה על פי קריטריונים של גיל ומצב משפחתי
11	תעסוקת פלסטינים בישראל – כבילה למעסיק
11	קושי במציאת מעסיק
12	החלשת העובד בשל תלותו במעסיק
13	קושי במעבר עובדים למעסיק אחר
14	ביטול רישיונות תעסוקה של פלסטינים בגין עבירות של המעסיק
14	בעיות בהליך העסקת עובדים פלסטינים בישראל
14	הליך מסורבל וממושך
15	חוסר שקיפות וחופש המידע
16	שחיתות ושרלטנות
18	אבני נגף נוספות בדרך לתעסוקה בישראל
18	מניעה ביטחונית והקושי להסירה
18	מהי מניעה ביטחונית?
18	מיהם המנועים? האם הם מסוכנים?
19	התפוגגות "הסכנה הביטחונית" שמהווים המנועים
20	הסרת המניעה – תלות במעסיק
22	הליך לא גלוי ומשתנה תדיר
23	הליך לא תקין, טיפול רשלני ומזלזל
23	הגשת עתירה כנגד מניעה ביטחונית
24	מניעה משטרית
25	מנועי אג"ם
25	תנאי מעבר קשים
26	פגיעה בעובדים בגין סגר
27	פגיעה בזכויות סוציאליות
27	דיווח כוזב של מעסיקים
27	העדר אכיפה על מעסיקים שמפרים זכויות
28	קושי להוכיח הפרת זכויות בבתי המשפט
31	הפרת זכויות של עובדים פלסטינים בהתנחלויות שבגדה המערבית
32	שכר זעום ללא זכויות נלוות
33	העלמת תיעוד ודיווח כוזב לגבי העסקה
34	התנערות מאחריות באמצעות העסקה דרך קבלנים
36	מאבק המעסיקים בהתארגנויות העובדים
37	תנאי עבודה מסוכנים בתעשייה
39	תנאי בטיחות ירודים בחקלאות
40	הפקרת עובדים פצועים
41	תלונות פרטניות לרשויות האכיפה
43	סיכום והמלצות

הקדמה

אחוזי האבטלה הגבוהים בשטחים והפער ברמת החיים ובשכר בין המשק הישראלי והפלסטיני יוצרים מאז כיבוש הגדה המערבית ורצועת עזה בשנת 1967 ביקוש גבוה של עובדים פלסטינים לעבודה אצל מעסיקים ישראלים. מספר העובדים השתנה במהלך השנים, בהתאם להגבלות שהטילה ישראל על כניסתם לשטחה. בתקופות בהן ההגבלות היו מועטות – בתחילת שנות ה-1990 – עבדו בישראל כ-115,000 פלסטינים, שהיו למעלה משליש מכלל המועסקים תושבי השטחים באותה עת.¹

בחודש מרץ 1993 הודק הסגר על השטחים, ומספר העובדים הפלסטינים שהורשו להיכנס לעבוד בישראל צנח בעשרות אלפים. נוכח הצורך הדוחק של מעסיקים בידיים עובדות, החליטה הממשלה להחליף את העובדים הפלסטינים בזרים מהגרי עבודה, והחלה בשנת 1994 בייבוא המוני של עובדים מחו"ל. בסוף שנות ה-1990 החליטה הממשלה להפחית את מספרם של מהגרי העבודה, אך נתקלה בלובי חזק של ארגוני מעסיקים בענפים השונים ושל חברות כוח אדם שדרשו להגדילו, בשל הרווחים הטמונים בהבאתם ובהעסקתם. מספרם של מהגרי העבודה עלה בהדרגה, ועומד על כ-200,000 איש ואישה מאז שנות ה-2000.

בשנת 2006 נאסר כליל על עובדים פלסטינים מרצועת עזה להכנס לישראל, ומאז רק תושבי הגדה המערבית מורשים לעבוד במדינה. החל משנה זו נמצאים מספרם של העובדים הפלסטינים בישראל ומספר ימי העבודה שלהם במגמת עלייה מתונה.² בסוף שנת 2011 עבדו בישראל כ-28,000 פלסטינים מהגדה המערבית בהיתר, ומעל 20,000 ללא היתר. בנוסף, עבדו כ-25,000 פלסטינים בהתנחלויות הישראליות בגדה.³

ממסמכים רשמיים עולה כי מדינת ישראל רואה בחיוב את העסקתם של פלסטינים בישראל, בהם דו"ח ממשלתי בין-משרדי בראשותו של פרופ' צבי אקשטיין, שהיה המשנה לבנק ישראל, אשר הוגש לממשלה במאי 2011. הדו"ח הסיק כי העסקת פלסטינים מועילה הן לעובדים עצמם, הן לכלכלה הפלסטינית, הן למעסיקים הישראלים והן למדינת ישראל, בהיבט הביטחוני והמדיני.⁴ עם זאת, המדינה מערימה מכשולים וקשיים למכביר בפני תושב הגדה שמעוניין להתפרנס באמצעות עבודה בישראל, תוך עירוב של נימוקים ביטחוניים וכלכליים, והנהגת סחבת בירוקרטית.

הדו"ח שלפנינו מתאר את אבני הנגף הרבות בהן נתקל פלסטיני בדרכו לפרנסה בישראל ובמהלך עבודתו שם, ובראשן תלותו במעסיק מסויים; נוהג כבילה דומה היה נהוג לגבי מהגרי עבודה המועסקים בישראל, וכונה בפי בג"ץ "מעין-עבודות בגירסה מודרנית". הדו"ח מצטרף למאמציהם

---

¹ כך ב-1992. ר' בצלם, הפרת זכויות האדם של עובדי השטחים בישראל ובהתנחלויות, 1999 (להלן: בצלם, הפרת זכויות עובדים), בעמ' 9, ב-

www.btselem.org/sites/default/files2/pvly_tsyvn_hpvt_zkvyvt_hdm_shl_vbdy_hshthkhyim_byshrl_vbhtn_khlyvyvt.pdf. מס' דומה של פלסטינים עבדו בישראל גם ב-1999. ר' דו"ח הוועדה להסדרה, פיקוח ואכיפה בתעסוקת עובדים פלסטינים בישראל (להלן: דו"ח אקשטיין) מיום 12.5.2011, עמ' 19, ב-www.gisha.org.

² דו"ח ממשלת ישראל לוועדת הקישור אד-הוק לסיוע כלכלי לרשות הפלסטינית (Ad-Hoc Liaison Committee, להלן AHLC), Supporting Palestinian Capacity Building, 22.9.09, בעמ' 9, ב-www.mfa.gov.il/NR/rdonlyres/7424667F-0B63-42EA-BFFE-D22EC2392B4F/0/AHLCSept2009.pdf וכן הדו"ח לוועדה מ-18.9.11, בעמ' 13. ב-www.mfa.gov.il/NR/rdonlyres/AF58A766-FAAC-4F84-A014-9B826F5A17E8/0/Israel_Report_AHLC18092011.pdf

³ מכתב ממרב אברהמס, מנהלת תחום תכנון ומחקר ברשות האוכלוסין וההגירה, 6.12.11 (להלן: אברהמס, 6.12.11), פורסם ב-מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "לא ישראליים בישראל (זרים, עובדים זרים, פליטים, מסתננים ומבקשי מקלט), תמונת מצב, 2010-2011, 13 בדצמבר 2011 (להלן: לא ישראליים בישראל), בעמ' 11.

www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02986.pdf

⁴ דו"ח אקשטיין. ר' פרטים בהערה מס' 1.

של ארגונים נוספים, בהם מחסום Watch וג'ישה,⁵ לשפוך אור על הליך כניסת עובדים לישראל ולפעול למען הקלתו מול רשויות ההעסקה בישראל (מדור התשלומים ברשות האוכלוסין וההגירה שבמשרד הפנים) ובגדה המערבית (קמ"ט תעסוקה של המינהל האזרחי). כמו כן, הדו"ח חושף את תנאי הניצול בהם מועסקים פלסטינים רבים בידי ישראלים, בעיקר בהתנחלויות – תנאים שמתוארים גם בדו"ח האחרון של מבקר המדינה, שנכתב תוך הסתייעות, בין היתר, במידע של קו לעובד.

המידע שבדו"ח מתבסס בעיקר על פעילותו של ארגון קו לעובד נגד ניצול עובדים פלסטינים בישראל ובגדה המערבית. פעילות זו נעשית מתוך שאיפה לממש את זכויות העובדים ולהחיל על העסקתם את דיני העבודה המקובלים בישראל. ג'ישה זו נתמכת בפסיקת בג"ץ משנת 2007, שקבעה כי עקרון השוויון באכיפת זכויות עובדים חל על כלל הפלסטינים המועסקים בידי מעסיקים ישראלים, הן בישראל והן בגדה המערבית. פעילות הארגון מתמקדת בייצוג פרטני של עובדים פלסטינים בבתי הדין לעבודה ומול הרשויות, בפעילות משפטית עקרונית בבתי הדין ובוועדות הכנסת, וכן במסירת מידע לעובדים בסדנאות הסברה הנערכות בשיתוף פעולה עם האיגודים המקצועיים הפלסטיניים בקלקיליה, טול כרם, ג'נין ויריחו.

מגבלות ראשוניות על עבודה בישראל

הגבלה לעבודה בענפים ספורים

העסקת פלסטינים בישראל מוגבלת לעבודה בתחומים ספורים: בניין, חקלאות, תעשייה ושירותים, כאשר כ-58% מההיתרים ניתנים לענף הבנייה, כ-35% לחקלאות וכ-7% לתעשייה ושירותים.⁶ פלסטינים מורשים לעבוד בישראל רק בענפים אלה, שהם עתירי עבודת כפיים, מכיוון שמעסיקים מתקשים למצוא ישראלים שיסכימו לעסוק בעבודה כזו בשכר הנמוך המוצע בה. הגבלת העבודה לענפים מסויימים מצמצמת את אפשרויותיהם של פלסטינים לעבוד בישראל ולהתפתח מקצועית בתחומים נוספים.

תמר (שם בדוי) היא תושבת עיירה בדרום הארץ, שהקימה נגריה. היא ניסתה למצוא נגרים ישראלים מנוסים על מנת להעסיקם, אולם בשנתיים הראשונות לא הצליחה לאתר כאלה כלל, ולאחר מכן מצאה רק צעירים חסרי מיומנות. במשך קרוב לשנתיים ניסתה תמר לקבל היתר העסקה לנגר פלסטיני מיומן: היא הגישה בקשות מסודרות לפי כל כללי הפרוצדורה, אך הרשויות סירבו לבקשתה, משום שמדובר בתחום עיסוק שאינו נכלל בין התחומים בהם מותרת עבודת פלסטינים בישראל. תמר ניסתה להסתייע בפרנסי העיירה, אשר זקוקה לעסקים מקומיים משגשגים, ובתושבים חרדים במקום המקושרים לשר הפנים אלי ישי. תמר אף פנתה לחברי כנסת, למנכ"ל משרד התעשייה והמסחר שרון קדמי ולמשרד לפיתוח הנגב ובגליל, אך דבר לא הועיל. ממשרד התעשייה נמסר לה שעדיף להזמין עובד מקצועי מרומניה, בעלות גבוהה בהרבה.

בצר לה, פנתה תמר לנתיב הבלתי רשמי, כמו רבים אחרים שצרכיהם להעסקה ולתעסוקה אינם מתיישבים עם נוקשות הקריטריונים הרשמיים: היא החלה להעסיק את אימן (שם בדוי), נגר

---

⁵ ר' מחסום Watch, אסירים שקופים – פלסטינים מנועי שב"כ, אפריל 2007 (הדפסה שנייה, דצמבר 2009), ב- www.machsomwatch.org/files/InvisiblePrisonersHebDec09.pdf; אסירים שקופים – לא יודעים מדוע ואין לאן לפנות, ספטמבר 2011, ב- www.machsomwatch.org/sites/default/files/InvisiblePrisoners3.pdf; ג'ישה וקו לעובד, עתירה לפי חופש המידע בעניין מדיניות מתן היתרי כניסה לישראל לעובדים פלסטיניים, עת"מ 27605-01-11 (להלן: עתירת חופש המידע), ב-

www.gisha.org/item.asp?lang_id=he&p_id=1513

⁶ ר' הלהן, טבלה מס' 1, בעמ'

פלסטיני מהגדה המערבית, שברשותו ניסיון של שנים במקצוע ושעבד בעבר בישראל. אימן קיבל היתר עבודה באמצעות תשלום חודשי ל"מאכר" פלסטיני.⁷

הגבלת מספר העובדים על פי מיכסות

מספר העובדים הפלסטינים המורשים להיכנס לעבודה בישראל בכל עת מוגבל במיכסות, שנקבעות בהחלטת ממשלה לכל ענף בנפרד. לפי המדינה, המיכסות מבוססות על שיקולים של כלכלה, ביטחון ומדיניות חוץ – כולל "שיקולי תדמית".⁸ ישראל רשאית להטיל מיכסות על כניסת עובדים פלסטינים לשטחה גם מתוקף פרוטוקול פריז, הנספח הכלכלי להסכמי אוסלו, הקובע כי הצדדים ינסו לשמור על תנועה סדירה של עובדים ביניהם, בכפיפות לזכותו של כל צד לקבוע את היקף התנועה בשטחו ואת תנאיה.⁹

המיכסה אינה מפורסמת באתרי האינטרנט של הרשויות האחראיות על העסקת פלסטינים בישראל או בפרסומיהן לציבור, ועל מנת ללמוד מהי יש לפנות במיוחד לרשויות. בסוף 2011 עמדה המיכסה של כלל הפלסטינים המורשים לעבוד בישראל על כ-33,000, רובם בענפי הבניין והחקלאות.¹⁰

מספר זה נמוך בהרבה מהצורך של עובדים פלסטינים בעבודה, שכן אחוז האבטלה בגדה המערבית עמד ברבעון האחרון של 2011 על 16.6%, דהיינו כ-125,000 איש.¹¹ בשנים קודמות, בהן היתה פחות הגבלה על כניסת עובדים פלסטינים לישראל, עמד כאמור סך המועסקים הפלסטינים בישראל על למעלה מ-115,000 איש. המיכסה נמוכה בהרבה גם מהצורך של מעסיקים ישראלים בעובדים פלסטינים, משום שבנוסף לכ-27,000 פלסטינים שעבדו בסוף 2011 בישראל עם היתר,¹² עבדו בישראל גם בין 20,000 ל-30,000 עובדים ללא היתר.¹³ לפי פרסום של התאחדות הקבלנים בקיץ 2011, הענף זקוק לתוספת של 20,000 עובדים;¹⁴ קבלנים ישראלים מספרים למחסום Watch על מחסור של עד עשרות עובדי בניין לקבלן ועל הקושי בהגדלת מיכסת העובדים שלהם, שאינה עונה על צרכי עבודתם.¹⁵ לפי משרד החקלאות, המיכסה בענף מנוצלת במלואה, ויש אף ביקוש יתר לעובדים פלסטינים, עקב צמצום מספרם של העובדים הזרים.¹⁶

מכאן, שגם מצד העובדים וגם מצד המעסיקים קיים צורך בהגדלת מספר העובדים הפלסטינים בישראל, אך המדינה אינה מאפשרת זאת ומקצה מיכסות מוגבלות לכניסת עובדים בהיתר.

⁷ לפירוט, ר' להלן, בעמ'

⁸ התייחסות מתפ"ש והמינהל האזרחי מ-4.7.11 לעתירת חופש המידע (להלן: תגובת הרשויות לעתירת חופש המידע, 4.7.11), ב-www.gisha.org. עבודת פלסטינים בהתנחלויות בגדה המערבית אינה מוגבלת במיכסות ובענפים. על כך ר' להלן, בעמ'

⁹ פרוטוקול בדבר היחסים הכלכליים בין ממשלת ישראל ואש"ף, פריז 29.4.94, פסקה VII סעיף 1. ב-
www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/Gaza-Jericho+Agreement+Annex+IV+-+Economic+Protoco.htm

¹⁰ ר' להלן, טבלה מס' 1, בעמ'

¹¹ הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה (PCBS), Labour Force Survey (October-December, 2011), 22.2.2012, בעמ' 18. ב-www.pcbs.gov.ps/Portals/pcbs/PressRelease/LabForQ42011E.pdf.

¹² ר' להלן, טבלה מס' 1, בעמ'

¹³ לפי הערכות של "גורמי המקצוע", למעלה מ-20 אלף עובדים פלסטינים מועסקים בישראל ללא היתר (תקציב המדינה, הצעה לשנות הכספים 2010-2011, אוקטובר 2010, עמ' 66. ב-

www.mof.gov.il/BudgetSite/StateBudget/Budget2011_2012/Lists/20112012/Attachments/1/Budget2011_2012.pdf, אומדן הלמ"ס למספרם הכולל של העובדים הפלסטינים (בהיתר ושלא בהיתר) בשנת 2010 הוא כ-60,000, דהיינו כ-30,000 עובדים ללא היתר (דו"ח אקשטיין, עמ' 10, (לפרטים ר' הערה מס' 1).

¹⁴ התאחדות הקבלנים והבונינים, בעקבות לחץ שהפעילה התאחדות הקבלנים ואחרי 5 חודשים מהחלטת הממשלה: 2000 עובדים פלסטינים מתוך 4000 סופקו לחברות קבלניות (לא פורסם תאריך. להלן: התאחדות הקבלנים). ב-

www.acb.org.il/Site/ContentSystem/ArticlePage.aspx?ArticleID=1968&CatID=111

¹⁵ נמסר מסילביה פיטרמן ממחסום Watch בפגישה עם נגה קדמן ב-16.3.12.

¹⁶ דו"ח אקשטיין, עמ' 74 (לפרטים ר' הערה מס' 1).

ניצול המיכסה בפועל בסוף 2011 ¹⁸	מיכסה ב-2011 ¹⁷	ענפים
17,757	19,500	בניין
2,483	3000 ¹⁹	חקלאות – היתר קבוע
5,034	8,800	חקלאות עונתית (תות שדה, הדרים, זיתים ועוד)
2,101	2,250	תעשייה ושירותים
190	-	שונות (אחראי משמרת, בריאות בישראל)
27,565	33,550	סה"כ

טבלה מס' 1: מיכסת העובדים הפלסטינים בישראל בשנת 2011 וניצולה

מהתבוננות בנתוני המיכסות ומילויין, ניתן להבחין בסתירה בולטת: למרות הדרישה הרבה של מעסיקים לעובדים, ולמרות הביקוש הרב מצד פלסטינים לעבוד בישראל, המיכסות אינן מלאות. הדבר נובע מהסרבול הביורוקרטי המלווה את העסקת העובדים הפלסטינים בישראל, כפי שנתאר בהמשך.

בתחילת שנת 2011 הועלתה מיכסת העובדים הפלסטינים ב-5,250 עובדים קבועים (4,000 בענף הבניין ו-1,250 בענף החקלאות) לעומת מיכסת 2010, ²⁰ וב-3,000 עובדים זמניים למסיק הזיתים.²¹ עד תחילת שנת 2012 טרם מולאו המיכסות החדשות, למרות הצורך הרב בהן. בניגוד למה שהיה נהוג קודם לכן, ההליך לקבלת מיכסות חדשות לקבלני בניין כרוך במאמצים ביורוקרטיים, לרבות הגשת ניירת רבה.²² התאחדות הקבלנים פרסמה כי היא נאלצה להפעיל לחצים על הרשויות "לקצר את הביורוקרטיה הכרוכה באספקת העובדים".²³ עד אוקטובר 2011 מומשו רק כמחצית

¹⁷ נתוני משרד הפנים, בעמ' 129 בדו"ח אקשטיין (לפרטי הדו"ח ר' הערה מס' 1). נתונים אלה כללו במקור גם מיכסה של 2,000 עובדים באזור התעשייה עטרות ו-300 עובדים בתחום הבריאות במזרח ירושלים. לא התייחסנו אליהם כאן, מכיוון שמדובר באזור שהוא חלק מהגדה המערבית.

¹⁸ אברהם מס, 6.12.11 (לפרטים ר' הערה מס' 3). נתונים אלה כללו במקור גם מיכסה של 1,659 עובדים באזור התעשייה עטרות, ו-1,673 עובדים בתחום הבריאות והתיירות במזרח ירושלים, אליהם לא התייחסנו אליהם כאן. ר' הערה קודמת.

¹⁹ במקור כללו נתוני משרד הפנים מיכסה של 1,750 עובדים בחקלאות. לאלה הוספנו את תוספת המיכסות של 1,250 עובדים מתחילת 2011.

²⁰ החלטת ממשלה מספר 2839 מ-10.2.11, ב-www.pm.gov.il/PMO/Archive/Decisions/2011/02/des2839.htm

²¹ דו"ח ממשלת ישראל ל-AHLC מ-18.9.11, בעמ' 13 (לפרטים ר' הערה מס' 2).

²² הקבלנים נדרשים להגיש טופס בקשה מאומת על ידי עו"ד, טופס ריכוז פרויקטים מאומת על ידי מהנדס החברה, וטופס הצהרה על מחזור כספי שחתום על ידי רואה חשבון. בנוסף, עליהם לשמור לביקורת היתר בנייה, צו התחלת עבודה, לוחות זמנים לביצוע, חוזה עבודה בין קבלן ראשי לקבלן משנה וחוזה עבודה בין מזמין העבודה לבין הקבלן המבצע. ר' מינהל שירות למעסיקים ועובדים זרים, חוזר ראש מינהל מס' 15/11 - נוהל הגשת בקשות לקבלת היתרים להעסקת עובדים פלשתינאים בענף הבניין, 10.3.11, ב-

piba.gov.il/formsandregulations/notice/pages/0942011.aspx

²³ התאחדות הקבלנים. לפרטים ר' הערה מס' 14.

מההיתרים החדשים בענף הבניין,²⁴ ובתחילת 2012 הקצתה רשות האוכלוסין מחדש לקבלנים את ההיתרים שלא מומשו.²⁵

גורלה של המיכסה החדשה לעובדים בענף החקלאות כלל לא ברור; באתר של רשות האוכלוסין וההגירה מופיעים רק התנאים לקבלת המיכסות החדשות בענף הבניין וההתפתחויות בנושא זה, ולא מפורסם דבר לגבי מימוש המיכסה החדשה בחקלאות; בדו"ח של הכנסת נכתב שעד אוקטובר 2011 לא מומשה מיכסה זו כלל.²⁶ אולי הסיבה לכך היא העובדה שמספר העובדים הזרים בענף חקלאות עלה כמעט ב-2,000 בין סוף 2010 לסוף 2011.²⁷

כך או אחרת, החלוקה הנוקשה של מיכסות לפי ענפים מסויימים לא תמיד תואמת את הנעשה בשטח. במסגרת עבודתו מול עובדים פלסטינים ומעסיקיהם, למד ארגון קו לעובד כי ישנם לא מעט מעסיקים שקיבלו היתר להעסיק עובדים פלסטינים בחקלאות, אך מעסיקים אותם למעשה בענף הבניין, או מתפקדים כחברות כוח אדם שמשבצות את העובדים אצל מעסיקים בתחום הבניין. אותם פועלים עובדים בבנייה, בעוד שהם רשומים כעובדי חקלאות, ותנאי העבודה שלהם נפגעים בהתאם: הם מקבלים משכורת נמוכה יותר, שכן שכר המינימום בענף הבניין גבוה יותר.

הגבלה על פי קריטריונים של גיל ומצב משפחתי

מעבר להגבלת המיכסות, קיימת מגבלה על העובדים שיכולים לאיישן, על פי גילם ומצבם המשפחתי. מקור ההגבלה הוא ההנחה הרווחת בקרב רשויות הביטחון כי צעירים שאינם בעלי משפחה הינם בעלי פוטנציאל סיכון גדול יותר לישראל. בשנים האחרונות נע קריטריון הגיל המינימלי בין 28 ל-35, ונלווית אליו דרישה שהעובד יהיה נשוי ואב לילד.

מגבלת הגיל משתנה לעתים קרובות, מסיבות שאינן נוגעות לירידת הסיכון שטמון לכאורה בקבוצת גיל מסויימת. כך, במרץ 2011 עמד הגיל המינימלי לקבלת היתר עבודה בישראל לגבי רוב רובם של העובדים על 35,²⁸ במחצית הראשונה של 2011 על 30,²⁹ ובהמשך השנה על 28.³⁰ בנובמבר 2011, כמחווה לרגל חג הקורבן, הורידה ישראל את גיל העובדים המורשים להיכנס מ-28 ל-26,³¹ ואילו בדצמבר חזר הגיל המינימלי לעמוד על 28.³²

²⁴ נמסר מפי סא"ל אורי ממון, ראש ענף כלכלה במינהל האזרחי, משרד הביטחון בשיחת טלפון ב-3.10.11 (להלן: ממון, 3.10.11). פורסם ב-לא ישראלים בישראל (לפרטים ר' הערה מס' 3).

²⁵ רשות האוכלוסין וההגירה, רשימת ההקצאות של היתרים להעסקת עובדים פלשתינאים בענף הבניין, 20.2.12, ב-piba.gov.il

²⁶ ממון, 3.10.11 (לפרטים ר' הערה מס' 24).

²⁷ מ-22,887 בסוף 2010 ל-24,612 בסוף 2011. ר' רשות האוכלוסין וההגירה, נתוני זרים בישראל, ינואר 2012, עמ' 5.

²⁸ תגובת הרשויות לעתירת חופש המידע, 4.7.11 (לפרטים ר' הערה מס' 8).

²⁹ דו"ח אקשטיין, עמ' 129 (לפרטים ר' הערה מס' 1).

³⁰ רשות האוכלוסין וההגירה, חוזר ראש מינהל מס' 37/11 – נוהל ביצוע למימוש הקצאת היתרים להעסקת עובדים פלשתינאים בענף הבניין, 26.6.11. ב-piba.gov.il/FormsAndRegulations/Notice/Pages/26062011.aspx

³¹ תיאום פעולות הממשלה בשטחים, יריד תעסוקה במת"ק אפרים, 6.11.11, ב-www.cogat.idf.il/901-9412-he/Cogat.aspx

³² רשות האוכלוסין וההגירה, נוהל מס' 55/11 – הודעה על ביטול היתרים להעסקת עובדים פלשתינאים, 18.12.11, ב-piba.gov.il/FormsAndRegulations/Notice/Pages/00547.aspx

קריטריון הגיל משתנה גם מענף תעסוקה זה לאחר: כך, הורשו ב-2011 לעבוד בקטיף הדרים ותות שדה פלסטיניים בני 28 ומעלה, ואילו בפרדסים הורשו לטפל רק בני 35 ומעלה,³³ למרות שלא ברור כיצד שונה מידת הסיכון שנשקפת מהעובדים בענפי חקלאות שונים אלו.

פלסטיניים צעירים סובלים מרמת האבטלה הגבוהה ביותר בגדה המערבית: 28.3% מקרב בני ה-20 עד 24 בגדה היו מובטלים בסוף 2011, לעומת 16.6% מקרב כלל כוח העבודה בגדה.³⁴ הגבלת הגיל פוגעת בסיכוייהם של הנמנים על קבוצת גיל זו למצוא עבודה.

תעסוקת פלסטינים בישראל – כבילה למעסיק

פלסטיני מהגדה המעוויין לעבוד בישראל אינו רשאי לפנות בעצמו לרשויות ולבקש היתר לעשות כן; הוא נאלץ למצוא מעסיק ישראלי שידרוש ספציפית את העסקתו, ויצליח להשיג עבורו היתר תעסוקה. היתר זה שניתן לעובד מכונה בפי הרשויות "רישיון עבודה על שם המעסיק",³⁵ מודפס עליו הסימול שנתן המנהל האזרחי למעסיק, והוא קושר את העובד למעסיק זה בלבד.³⁶

בדומה להסדר הכבילה של העובדים הזרים, שנפסל פה אחד בידי בג"ץ,³⁷ גם כבילתו של העובד הפלסטיני למעסיק מגבילה את חירותו ויוצרת עבורו שורה של קשיים שיפורטו להלן, הן בהליך חיפוש העבודה, והן במהלך עבודתו. מעבר לכך, היא משקפת את ההתעלמות של הרשויות מצרכיו, מרצונותיו ולעתים קרובות גם מזכויותיו של העובד הפלסטיני כפרט.

קושי במציאת מעסיק

בשל הסגר, לתושבי הגדה המעוויינים לעבוד בישראל אין גישה נוחה למקומות עבודה ולמעסיקים פוטנציאליים בישראל. מנגנון קבוע שיגשר בין עובדים למעסיקים אף הוא אינו בנמצא. עמותת גישה פנתה למשרד הפנים בשאלה האם הם עורכים מפגשים בין עובדים פוטנציאליים למעסיקים פוטנציאליים בכדי לאפשר הליך של מיון עובדים על ידי המעסיקים, ונענתה בתשובה "לא".³⁸ עובדים שעומדים בקריטריונים להעסקה בישראל יכולים לקבל אישור כניסה לישראל לשלושה ימים לצורך חיפוש מעסיק, אולם הדרך השכיחה למציאת מעסיק היא מפה לאוזן, באמצעות בני משפחה, חברים ובני כפר.

דרך נפוצה נוספת הינה פנייה של מחפשי עבודה לאנשי ביניים פלסטינים, שמגייסים עובדים עבור מעסיקים ישראלים, תמורת תשלום חד פעמי או חודשי מכל עובד.³⁹ עבור מחפשי עבודה שאינם בעלי היתרים, קיימים "שווקי פועלים" – מקומות בהם נאספים מחפשי עבודה, ומעסיקים מגיעים ולוקחים מביניהם עובדים לימים ספורים.

³³ תגובת הרשויות לעתירת חופש המידע, 4.7.11 (לפרטים ר' הערה מס' 8).

³⁴ הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה (PCBS), סקר כוח עבודה (אוקטובר – דצמבר 2011), 22.2.2012, (באנגלית), עמ' 18. ב-www.pcbs.gov.ps/Portals/_pcbs/PressRelease/LabForQ42011E.pdf

³⁵ ר' מינהל שירות למעסיקים ועובדים זרים, חוזר ראש מינהל מס' 33/11 - נוהל העסקת עובדים פלסטיניים בענף הבניין, 21.6.11, ב-piba.gov.il/FormsAndRegulations/Notice/Pages/21062011.aspx

³⁶ תגובת הרשויות לעתירת חופש המידע, 4.7.11 (לפרטים ר' הערה מס' 8).

³⁷ בג"ץ 454202/02 עמותת קו לעובד ואח' נ' ממשלת ישראל ואח', פס"ד מיום 30.3.06, ב-elyon2.court.gov.il/files/02/420/045/O28/02045420.O28.htm

³⁸ מכתב מאהרון ברזני, ראש מדור התשלומים, לד"ר נעמי הגר מעמותת גישה, 24.3.10, ב-www.gisha.org.

³⁹ להרחבה בנושא זה ר' להלן, בעמ'

באתר של רשות האוכלוסין וההגירה פורסמו בשנת 2011 רשימות מצומצמות של מעסיקים המורשים להעסיק פלסטינים מהגדה המערבית במסגרת הגדלת המיכסות, אולם הרשימות הללו מיועדות למתן מידע למעסיקים עצמם ולא לעובדים; הן מופיעות בעברית בלבד ולא מצויים בהן פרטי קשר של המעסיקים.⁴⁰ רשימות אלה אינן עוזרות לעובדים שמחפשים עבודה, שבכלל לא יודעים על קיומן: רובם אנשים פשוטים וקשי יום, ללא נגישות לאינטרנט וללא יכולת לקרוא עברית.

מציאת מעסיק ישראלי קשה אף יותר לעובדים אשר מוגדרים כ"מנועים ביטחוניות" – הגדרה שמרתיעה מעסיקים, ושדורשת התעסקות ביורוקרטית ממושכת מצד מעסיק על מנת להסיר את המניעה ולקבל אישור להעסקת אותו עובד.⁴¹

הרשויות מודעות לבעייתיות של הנתק שבין העובדים הפלסטינים למעסיקים הישראלים, ובנובמבר 2011 יזמו "יריד תעסוקה", שבשאיפה יביא למילוי מיכסת העובדים בענף הבניין.⁴² גם יריד כזה אינו עונה על הצורך של גישה ישירה של העובדים למעסיקים פוטנציאליים, שכן הוא התקיים בצד הישראלי של המעבר, הפגיש קבלנים עם נציגי עובדים ועם רשימות של מחפשי עבודה בלבד, ולא עם ציבור העובדים עצמם, ומשום שהיה אירוע חד פעמי שאינו מהווה מנגנון מתמשך ליצירת קשר בין עובדים למעסיקים. לא ברור מה היו תוצאותיו של היריד מבחינת שידוך עובדים למעסיקים ומילוי המיכסות, שכן אלו לא פורסמו. פנייה של קו לעובד בנושא זה לתיאום הפעולות בשטחים (להלן: מתפ"ש) לא נענתה.⁴³

החלשת העובד בשל תלותו במעסיק

העובד הכבול למעסיק תלוי בו להמשך עבודתו. המעסיק יכול לקטוע את היתר התעסוקה של עובד מסוים או לא לחדשו, אם מכיוון שאין לו צורך יותר בעבודתו, או משום שהוא מעוניין להחליפו באחר, וכך העובד מוצא עצמו מובטל בן יום. לעתים המעסיק אף לא טורח להודיע לעובד על ביטול היתר התעסוקה שלו, והעובד מגלה זאת רק בדרך לעבודה, כשנאסרת כניסתו לישראל במחסום.

התלות במעסיק פותחת פתח לאיומים ולסחיטה ומהווה שוט מעל ראשי העובדים: מעסיק שמסיבה כלשהי רוצה לפגוע בעובד יכול להתלונן נגדו, והיתר התעסוקה של העובד יבוטל. קו לעובד נתקל במקרים של מעסיקים שמאיימים על עובדים שאם לא ינהגו כפי שהם מצפים מהם – הם יהפכו אותם למנועים ביטחוניים, ויאיסרו עליהם לעבוד בישראל.⁴⁴ גם אם מעסיקים לא באמת יכולים להוציא לפועל איום שכזה, עצם היותם בעמדת כוח מול העובד, ויכולתם לפגוע בשכרו ובתנאי עבודתו, הופכים את האיום לבעל השפעה על העובד.

חדר חסין מהכפר יאסוף קיבל בתחילת שנת 2007 רישיון לעבוד בישראל אצל מעסיק בשם יצחק (שם בדוי). אחרי שעבד אצלו כחודש בעבודות בניין, אמר יצחק לחדר כי אין לו יותר עבודה בשבילו, אך הוא יוכל להמשיך לבקש אישור עבודה בשבילו, בתמורה ל-1,500 ש"ח בחודש. חדר

---

⁴⁰ למשל: רשימת מעסיקים בעלי היתרים להעסקת עובדים פלשתינאים בענף הבניין (תוספת מיכסה של 4,000 היתרים), ב-piba.gov.il/Subject/PalestinianWorkers/Documents/permission.xls

⁴¹ לגבי מניעה ביטחוניית והסרתה, ראו להלן בעמ'

⁴² אתר מתאם הפעולות בשטחים, יריד תעסוקה במת"ק אפרים, 6.11.11, ב-www.cogat.idf.il/901-9412; he/Cogat.aspx; מכתב מהתאחדות הקבלנים למנהלי ארגוני קבלנים, מ-17.10.11.

⁴³ מכתב מחנה זהר מקו לעובד לרס"ן גיא ענבר דובר המתפ"ש ולסג"מ בר אקוקה, קצין פניות ציבור המנהל האזרחי, מתאריך 18.3.12.

⁴⁴ להרחבה בנושא זה ר' להלן, בעמ'

הסכים להסדר, שילם כל חודש ליצחק ומצא מעסיקים מזדמנים ב"שווקי פועלים". כעבור זמן מה ביקש חדר להשתחרר מניצולו בידי יצחק, אך נתקל באיומים ובאלימות:

"כשניסיתי להתמרד ואמרתי שאני רוצה להתנתק ולחפש מעביד שיזמין אותי ישירות, הוא איים לבטל לי את האישור, לדבר עם האחראי על הנפקת האישורים במינהל האזרחי ולדאוג שאני אהפוך למנוע ביטחוני. פחדתי מכך מאוד. [...]"

לא שילמתי ליצחק עבור החודשים אפריל ומאי 2008 כי היה אז סגר וביטלו את כל האישורים ואסרו עלינו להיכנס לעבודה. יצחק אמר שזה לא מעניין אותנו, שעלי לשלם לו בכל מקרה. לא יכולתי כי לא עבדתי ולא היה לי מאיפה לשלם. כל תחנוני לווטר לי על התשלום עבור חודשיים אלה לא עזרו. [...]"

באוגוסט 2008 התחלתי לעבוד באופן סדיר אצל מעסיק חדש. הוא רצה אותי, כי ראה שאני עובד טוב והוציא לי אישור על שמו. בכך חשבתי שהתנתקתי מיצחק. באותו חודש, כשהייתי באתר העבודה ברמת השרון, פתאום הופיע יצחק עם עוד שני אנשים, פנה אלי ואמר שאני חייב לו תשלום על חודשיים. סירבתי לשלם [...]. הוא התנפל עלי ותפס אותי מהצוואר בתנועת חניקה. חילצתי את עצמי, זרקתי לעברו פח זבל וניסיתי להתגונן, התחלתי לצעוק, האנשים בבניין התחילו להתאסף מסביבנו, הפועלים ברחו. [...]" התוקפים כנראה נבהלו, עזבו אותי והלכו. אני המשכתי לעבוד.

בהמשך היום ראיתי את יצחק חוזר עם אח שלו. אחרי שהלכו המעסיק אמר שיצחק לא יפסיק לעשות לי בעיות אם לא אשלם. בינתיים יצחק אמר שהוא מוכן לשחרר אותי אם אעבוד בשבילו במשך כשבועיים במקום הכסף. קיבלתי את ההסדר, בשביל הילדים שלי ובשביל השקט כי כך יסתיים העניין. לא הייתה לי ברירה. קיבלתי את ההסדר כדי להשתחרר מהפחד. מאותו יום עניין האיומים הסתיים."

איומי מעסיקים כי יותירו את העובד ללא פרנסה מונעים מעובדים להתלונן בפני הרשויות במקרים של סחיטה, כפי שראינו אצל חדר, וכך גם במקרים של אילוצם לעבוד בתנאי עבודה בלתי חוקיים, תוך שלילת זכויותיהם הסוציאליות. במקרים רבים, למשל, מנכים מעסיקים משכרו של העובד את הסכומים שעליהם להעביר למדור התשלומים (מת"ש) מדי חודש לצורך מימון המיסים והזכויות הסוציאליות של העובד (פנסייה, פיצויים, דמי מחלה וחופשות),⁴⁵ וכך נפגעת משכורתו, בניגוד לחוק.

העובדים הפלסטינים תלויים במעסיקיהם לא רק לשם קבלת זכויותיהם אלא גם לצורך המשך העסקתם אצל מעבידים אחרים, מכיוון שמעסיק יכול להפסיק העסקתו של עובד, אך להוסיף להחזיק ברישיון העבודה שלו. הדבר נעשה באמצעות המשך התשלום החודשי למת"ש גם אחרי פיטורי העובד, מה שמונע ממנו לקבל היתר תעסוקה אצל מעסיק אחר.

קושי במעבר עובדים למעסיק אחר

עובד פלסטיני שאינו מרוצה ממקום עבודתו בישראל מסיבה כלשהי, אינו יכול פשוט לחפש מקום עבודה אחר, להתקבל אליו ולעבור לעבוד בו. הרשויות אינן מתייחסות בהקשר זה לעובדים כאל אנשים בעלי רצונות, כי אם משעבדות את רצונם לחלוטין לרצון המעסיק. משרד הפנים הוציא

---

⁴⁵ ר' אתר רשות האוכלוסין וההגירה, מטלות האגף לנושא תעסוקת פלשתינאים בישראל, ב- www.piba.gov.il/Subject/PalestinianWorkers/Pages/matlot.aspx; וכן תשלום ומימוש זכויות סוציאליות, ב- www.piba.gov.il. מדור התשלומים יושב מאז שנת 2009 במשרד הפנים, וקודם לכן השתייך למשרד התעשייה והמסחר.

לאחרונה נוהל שנקרא "נוהל מעבר בהסכמה של עובדים פלסטינאים בין מעסיקים בענף הבניין",⁴⁶ אשר מדגיש כי מעבר עובדים בין מעסיקים ייעשה "אך רק בכפוף לקבלת הסכמת המעסיק המעביר", וכן בכפוף להסכמת העובדים והמעסיק החדש.

בקשה שהגישה עמותת גישה למשרד הפנים באוגוסט 2009 לקבלת נוהל המעבר של עובדים פלסטינים ממעסיק למעסיק בכל ענפי התעסוקה – לא נענתה עד היום, והעניין נדון בבית המשפט במסגרת עתירתה של העמותה מתוקף חוק חופש המידע.⁴⁷

הנימוק לנוהל זה הוא ביטחוני, שכן כך מתאפשר לרשויות, לכאורה, לקבל מידע על מקום הימצאו של העובד. בפועל, מעסיקים לא מעטים מאפשרים לעובדים הרשומים אצלם לעבוד במקומות אחרים, תמורת תשלום, מבלי ליידע את הרשויות, תוך העלמת עין של האחרונות. מעבר חופשי של עובדים בין מעסיקים הוא צורך טבעי הן של העובדים והן של המעסיקים, ובצורה בלתי רשמית ובלתי חוקית זו הם מצליחים לפעמים להתגבר על הכבילה למעסיק שנכפית עליהם. במצב זה, הנימוק הביטחוני אינו תופס, ונותרת התלות של העובדים במעסיק, המהווה תשתית לניצול ולהפרת זכויות.

ביטול רישיונות תעסוקה של פלסטינים בגין עבירות של המעסיק

עבודתו של פלסטיני בישראל עלולה להיקטע בגלל פעולות שאין לו שליטה עליהן, ושהוא ממילא כבר נפגע בגינן. מעסיקים אשר מפריס את חוקי העבודה ביחס לעובדיהם הפלסטינים, או שאינם עומדים בנהלים שנקבעו להעסקתם, כגון הגשת דיווחי שכר ותשלום למת"ש בגין דיווחי שכר, נענשים על ידי המת"ש ב"חסימה יזומה, מיידית ואוטומאטית של רישיונות תעסוקה לעובדים אשר מעסיקיהם הפרו את תנאי העסקתם".⁴⁸

ענישת המעסיקים באופן כזה מביאה באופן אוטומטי ומיידית לענישת העובדים, אשר הופכים ברגע להיות מובטלים, על לא עוול בכפם, וזאת בנוסף לכך שבמקרים מסויימים זכויותיהם כעובדים לא כובדו.

בעיות בהליך העסקת עובדים פלסטינים בישראל

הליך מסורבל וממושך

ישראלי המעוניין להעסיק עובדים פלסטינים נדרש להליך ביורוקרטי ממושך ומייגע. מעסיק בענפי התעשייה והשירותים נדרש להתייזב בלשכת התעסוקה במקום עבודתו, על מנת להזמין עובדים ישראלים לביצוע העבודה. אם לא נמצאו כאלה תוך 30 יום, יודיע על כך שירות התעסוקה למשרד הפנים, וימליץ על מספר העובדים הפלסטינים שיתיר משרד הפנים לאותו פונה להעסיק.⁴⁹ מעסיק בענף החקלאות נדרש לפנות למשרד החקלאות ולבקש היתר להעסיק עובדים פלסטינים.

⁴⁶ חוזר מנהל אגף מספר 21/10, נוהל מעבר בהסכמה של עובדים פלסטינאים בין מעסיקים בענף הבניין, 27.10.11, ב-

piba.gov.il/formsandregulations/notice/pages/00189.aspx

⁴⁷ גישה וקו לעובד, עתירת חופש המידע. לפרטים ר' הערה מס' 5.

⁴⁸ מינהל שירות למעסיקים ועובדים זרים, חוזר ראש מינהל מס' 26/11, חסימה אוטומאטית של רישיונות תעסוקה לעובדים פלסטינאים, 3.5.11, ב- www.piba.gov.il/FormsAndRegulations/Notice/Pages/2011-00238.aspx. ר' גם חוזר מינהל מס' 21/11, ביטול יזום של רישיונות, 10.4.11.

⁴⁹ חוזר מנהל אגף מס' 33/09, בסעיף 1.4, וכן אתר שירות התעסוקה הישראלי, ב- www.taasuka.gov.il/Taasuka/About/Frequently+asked+questions/faq-employers150211.htm

אם בקשתו אושרה, יקבע משרד החקלאות את מספר העובדים שהוא זכאי להעסיק ויעביר מידע זה למת"ש.⁵⁰ קבלן בענף הבניין יפנה ישירות למשרד מת"ש באיזור עבודתו, שם תיקבע מיכסת העובדים הפלסטינים שרשאי הקבלן להעסיק.

לאחר אישור ראשוני זה, על המעסיק לפתוח תיק במדור התשלומים, שכרוך בהתייצבות במקום לצורך חתימה, במילוי טפסים והגשת מסמכים שונים ובבדיקות פנימיות רבות שמפורטות על פני שלושה עמודים בנוהל של המדור.⁵¹ אם אושרה פתיחת התיק, מה שעלול לקחת שבועות ואף חודשים, יעביר המעסיק ללשכת מת"ש בקשה עם פרטי העובדים הפלסטינים הספציפיים שהוא מבקש להעסיק.⁵² או אז תבחן הלשכה שמיכסת העובדים של המעסיק אינה מלאה, שהעובדים עומדים בקריטריונים של גיל ומצב משפחתי, ושהמעסיק עומד בנהלים. במידה שההעסקה מאושרת, מועברת בקשת המעסיק לקמ"ט תעסוקה במינהל האזרחי, שבוחן בקשה להיתר תעסוקה לעובד הפלסטיני, בהתבסס על העדר מניעה פלילית או ביטחונית, קיומו של כרטיס מגנטי בתוקף, וקריטריונים של גיל ומצב משפחתי. אם אושרה הבקשה, קמ"ט תעסוקה ינפיק לעובד היתר כניסה לישראל לצורך תעסוקה, התקף לשישה חודשים כשמדובר בעבודה קבועה, ולשלושה חודשים כשמדובר בעבודת חקלאות עונתית.⁵³

במהלך שנים של עבודה מול הגופים האחראים על תעסוקת פלסטינים בישראל, נתקלו הארגונים קו לעובד, מחסום Watch וגישה בסחבת קיצונית ובטיפול רשלני בפניות שנוגעות לעובדים פלסטינים,⁵⁴ כמו גם בחוסר תיאום בין הרשויות השונות, שצוין אף בדו"ח אקשטיין.⁵⁵ התנהלות הרשויות מול המעסיקים נגועה אף היא בחוסר יעילות, שכן מעסיקים המעוניינים לפתוח תיק במת"ש ולהעסיק פלסטינים מוצאים עצמם, כאמור, ממתונים חודשים ארוכים עד למימוש ההעסקה. הדבר מרפה את ידיהם של מעסיקים הזקוקים לעובדים, בבואם להעסיק פלסטינים.

חוסר שקיפות וחופש המידע

במהלך עבודתן, גילו העמותות קו לעובד וגישה כי מידע בסיסי בדבר מדיניות ישראל לגבי תעסוקת פלסטינים בישראל אינו מפורסם ואינו גלוי. על מנת לשפוך אור על הנושא, הגישה עמותת גישה באוגוסט 2009 בקשות מתוקף חוק חופש מידע למשרד הפנים ולמת"ש. הרשויות התבקשו בהן לספק מידע ונתונים לגבי המיכסות והקריטריונים החלים על פלסטינים המורשים לעבוד בישראל, מספר העובדים בפועל, והליך הבקשה לקבלת היתר עבודה ולחידושו. ממשרד הפנים ביקשו העמותות גם את שמות המעסיקים, מידע על אכיפת תנאי שכר ותעסוקה על המעסיקים, ונהלים הנוגעים למעבר בין מעסיקים ולהפסקת עבודה.⁵⁶

---

⁵⁰ ר' הצהרת בעל הזכויות בקרקע, והחקלאי מעבד הקרקע, לצורך בקשה לקבלת היתר להעסקת עובדים מן השטחים בענף החקלאות, ב- piba.gov.il/Subject/ForeignWorkers/Forms/Documents/Hazthara.doc

⁵¹ חוזר מנהל אגף מסי 33/09, פתיחת תיק במת"ש לצורך העסקת עובדים מהשטחים, 19.11.09. ב-

⁵² www.piba.gov.il/FormsAndRegulations/Notice/Pages/33.09.aspx
רשות האוכלוסין, טופס להזמנת רשיונות לעובדים פלשתינאים, 29.6.11, ב- piba.gov.il/Subject/PalestinianWorkers/Documents/%D7%98%D7%95%D7%A4%D7%A1%20%D7%94%D7%96%D7%9E%D7%A0%D7%AA%20%D7%A2%D7%95%D7%91%D7%93%D7%99%D7%9D.pdf

⁵³ תגובת הרשויות לעתירת חופש המידע, 4.7.11 (לפרטים ר' הערה מס' 8); דו"ח אקשטיין, בעמ' 34.

⁵⁴ ר' להלן בנושא הסרת מניעה ביטחונית, בעמ'

⁵⁵ דו"ח אקשטיין, בעמ' 12. לפרטים ר' הערה מס' 1.

⁵⁶ מכתבים מיום 10.8.09 מעו"ד ידן עילם מעמותת גישה לרס"ן גיא ענבר מתיאום הפעולות בשטחים (ב- www.gisha.org) ולמלי דוידיאן מרשות האוכלוסין וההגירה שבמשרד הפנים, ב- www.gisha.org

במשך למעלה מחצי שנה לא קיבלה העמותה את המידע שביקשה, למרות שזה היה אמור להימסר לה בתוך 30 יום, לפי חוק חופש המידע. כשהתקבל סוף סוף מענה, הוא כלל תשובות חלקיות, עמומות ואף סותרות, מה שמצביע על חוסר תיאום בין הרשויות.⁵⁷ מאחר שלא התקבל כל המידע המבוקש, הגישו העמותות בינואר 2011 עתירה לבית המשפט לפי חוק חופש המידע.⁵⁸ בעתירה נטען כי פירסום המידע הנוגע להעסקת פלסטינים בישראל יסייע למניעת שחיתות במערכת ושימוש לרעה בסמכות – כפי שכבר קרה – וכי הוא הכרחי לשמירה על זכויותיהם של העובדים הפלסטינים המועסקים בישראל.

בתגובה לעתירה העבירו הרשויות לעמותת גישה מספר מסמכים בקיץ 2011, אולם הללו לא נתנו מענה לכל מה שהתבקש בעתירה, וגם בהם נמסר מידע מעורפל ונתגלעו סתירות. מאז, טרם מסרה המדינה מידע נוסף, והעתירה תלויה ועומדת בבית המשפט.

בעקבות מאמצייהן של העמותות, חל שיפור מסוים בהפיכת הנהלים הנוגעים לעבודת פלסטינים בישראל לשקופים ונגישים יותר, ורבים מהם מופיעים באתרי האינטרנט של הרשויות.⁵⁹ עם זאת, חלקים רבים בפאזל שמהווה מדיניות זו – כולל נתונים מספריים בסיסיים על היקף התופעה – עדיין נעלמים מעין הציבור, בניגוד לכללי המינהל התקין.

שחיתות ושרלטנות

הליך ההעסקה של פלסטינים בישראל, על העדר השקיפות והסבך הביורוקרטי שמאפיינים אותו, כמו גם עצלותה של העין הציבורית שמפקחת עליו, מהווה כר פורה לשחיתות ולשרלטנות מצד אנשי רשויות ואנשים פרטיים, אשר גורפים רווחים באופן בלתי חוקי על חשבון העובדים והמעסיקים.

התלות במעסיק פותחת פתח לשחיתות, שכן המעסיק עשוי לגבות תשלום מהעובד תמורת הוצאת היתר תעסוקה בשבילו. לקו לעובד ידוע על מקרים של עובדים פלסטינים אשר משלמים למעסיקים בין 1,500 ל-2,000 ₪ בחודש עבור רשיון עבודה בישראל. סכום זה אמור "לכסות" את התשלום שמעביר המעסיק למת"ש עבור כל עובד מדי חודש לצורך תשלום מיסים ומימון זכויות סוציאליות, ולהותיר רווח נוסף למעסיק. מעסיק יכול גם "לסחור" באופן זה במיכסה שאין לו צורך בה, וכך להשיג תמורת תשלום היתר תעסוקה לעובד, שבפועל יעבוד במקומות אחרים, בניגוד לתקנות.

פלסטינים שאינם מצליחים לקבל היתר תעסוקה בישראל, ומעסיקים ישראלים שלא אושר להם להעסיק פלסטינים מסיבות שונות, נעזרים לעתים בסדרה של אנשי ביניים שמסדירים את ההיתרים תמורת תשלום.

תמר (שם בדוי), בעלת נגריה מעיירה בדרום, נכשלה במאמציה הממושכים והרבים לקבל היתר העסקה עבור נגר פלסטיני, משום שמקצועו אינו מוגדר כשייך לתחומים המוגבלים בהם מאשרת ישראל העסקת פלסטינים.⁶⁰ בלית ברירה, היא החלה להעסיק את איימן (שם בדוי), נגר פלסטיני מיומן, בצורה בלתי רשמית: איימן מקבל את היתר התעסוקה שלו באמצעות תשלום חודשי של

⁵⁷ מכתב מאהרון ברזני, ראש מדור התשלומים, לעו"ד נעמי הגר מעמותת גישה, 24.3.10, ב-www.gisha.org, ומכתב מרס"ן גיא ענבר ממתפ"ש לעו"ד תמר פלדמן וידין עילם מעמותת גישה, 11.4.10, ב-

www.gisha.org/UserFiles/File/LegalDocuments/27605-01-11/pdf11.4.2010-המתפש-תשובות

⁵⁸ עת"ם 27605-01-11, גישה וקו לעובד נ"מ תפ"ש ואח', ב-www.gisha.org

⁵⁹ אתר רשות האוכלוסין וההגירה (piba.gov.il/formsandregulations/notice/pages/default.aspx), אתר מתפ"ש

www.cogat.idf.il/1038-he/IDFG.aspx.

1,800 נה לאיש ביניים פלסטיני, שמתווך בין עובדים פלסטינים לבין "קבלן קש" ישראלי. אותו קבלן מעסיק את איימן על הנייר, בעוד שבפועל מעסיקה אותו תמר, שמשלמת לו את משכורתו ודואגת לו לתנאים סוציאליים. 1,000 נה מתוך הסכום אותו משלם איימן מועבר למדור התשלומים, מה שמאפשר את הוצאת היתר התעסוקה שלו ואת חידושו השוטף, ומיתרת הסכום נהנים מן הסתם המתווך הפלסטיני והקבלן הישראלי ואולי אף גורמים נוספים.

גם בתוך המערכת, בקרב הרשויות השונות הנוגעות לדבר, מתרחשות מעת לעת פרשיות של שחיתות בהקשר של הנפקת היתרי עבודה לעובדים פלסטינים בישראל, שחלקן הגיעו לבית המשפט:

- שוטר הורשע בשנת 2009 בעבירה של תיווך לשוחד, לאחר שהעביר לקבלן ישראלי 138 אישורי כניסה לישראל עבור פלסטינים תמורת 15,000 ש.ה. האישורים הונפקו ללא ביצוע הבדיקות הנדרשות, וניתנו גם לעובד בעל מניעה ביטחונית.⁶¹
  - עובד של המינהל האזרחי קיבל בשנת 2009 שוחד מתושבים פלסטינים, לפי דובר צה"ל, תמורת הנפקת היתרי עבודה בישראל.⁶²
  - בשנת 2009 פורסם על מעצר עובדת של המינהל האזרחי ובכירה במשרד הפנים בחשד שהנפיקו מאות היתרי שהייה מזויפים לפלסטינים בישראל, עבור "רשת להברחה של עובדים פלסטינים לישראל", אשר "גלגלה במשך השנים לפי החשד מיליוני שקלים".⁶³
  - פקידה במדור התשלומים במשרד התמ"ת הורשעה בשנת 2011 בקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות ובהפרת אמונים, לאחר שקיבלה באמצעות איומים כסף מבעליה של חברת כוח אדם אשר פתח אצלה תיק, לצורך קבלת היתרים להעסקת עובדים תושבי הגדה.⁶⁴
  - אף הבכיר ביותר במערכת – עמרם קבילו, ששימש מאז שנת 1995 כראש ענף תעסוקה במינהל האזרחי בגדה – הורשע בשנת 2011 בעבירות של שוחד והפרת אמונים, משום שהנפיק בין השנים 2007-2009 אישורי עבודה לפלסטינים תמורת שוחד מקבלנים ומעובדים.⁶⁵
- הטמעת נורמות של שקיפות ומינהל תקין בקרב הרשויות העוסקות בעבודת פלסטינים בישראל ואכיפתן הינן חיוניות על מנת למנוע מקרים נוספים כאלה בעתיד.

---

⁶¹ ת"פ 1568/04 מדינת ישראל נ' סופר (לא פורסם, 26.5.2009), וכן ערעור המדינה על קולת העונש במסגרתו הוחמר עונשו של הנאשם בעפ"ג 6622-09 מדינת ישראל נ' סופר (לא פורסם, 24.2.10).

⁶² אתר דובר צה"ל, עובד המנהל האזרחי הודה בקבלת שוחד, 23.8.09, ב- dover.idf.il/IDF/News_Channels/today/09/08/2302.htm

⁶³ איילה חננאל, "נחשפה רשת שהבריחה פלסטינים תמורת שוחד", וואלה, 14.2.10, ב- news.iol.co.il/?w=/10/1642984/@/item/printer

⁶⁴ ת"פ 8140-07 מ.י. פרקליטות מחוז דרום-פלילי נ' חדיר ואח'.

⁶⁵ ע"פ 6202/11 מדינת ישראל נ' עמרם קבילו, החלטה ופסק דין מתקן מיום 14.12.11, ב- elyon2.court.gov.il/files/11/020/062/E08/11062020.E08.htm

אבני נגף נוספות בדרך לתעסוקה בישראל

מניעה ביטחונית והקושי להסירה

מהי מניעה ביטחונית?

על פי ההערכה, עשרות אלפים מתושבי השטחים מוגדרים בידי שירות הביטחון הכללי כ"מנועים ביטחונית".⁶⁶ ככאלה, הם נתקלים בהגבלות שונות של זכויותיהם, בהן שלילת זכותם לעבוד ולהתפרנס בישראל.⁶⁷

הרישום של אדם כמנוע ביטחוני נעשה מבלי שניתנת לו על כך הודעה מוקדמת ואפשרות לטעון כנגד ההחלטה בטרם קבלתה. המניעה מוטלת עליו ללא נימוק – מעבר לאמירה לקונית בדבר "טעמי ביטחון" – תוך שימוש בקריטריונים נסתרים והאשמות נגדו שאינן ידועות לו. עם הטלת המניעה על אדם לא נמסרת לו על כך הודעה, וכשהוא מנסה לעבור במחסום בדרכו לעבודתו בישראל נודע לו – כרעם ביום בהיר – שאסור לו לעבור. רק לאחר בירורים מתישים מול המת"ק, מתברר לו שהסיבה לכך היא מניעה ביטחונית. החיילים במת"ק, או כל גורם רשמי אחר, לא מוסרים לו אם יש לו אפשרות לערער על ההחלטה, וכיצד. כל אלה, הופכים את קביעת המניעה הביטחונית להליך פגום מבחינה מינהלית, בנוסף לפגיעתו בזכויות.⁶⁸

מיהם המנועים? האם הם מסוכנים?

לכאורה, אדם המוגדר כמנוע ביטחוני ומשום כך נאסרת כניסתו לעבודה בישראל הוא "תושב האזור אשר הוא או מי מבני משפחתו עלול להוות סיכון ביטחוני למדינת ישראל".⁶⁹ יש ודאי פלסטינים שהוגדרו כמנועים ביטחוניים משום שהם מהווים כזה סיכון, אולם מניסיון של נשות מחסום Watch מול אלפי עובדים פלסטינים בעלי מניעה ביטחונית, רובם המכריע רחוקים מאוד מכך: אלו אנשים מן היישוב שרוצים להתפרנס, לא היו מעולם בבית סוהר ולא יודעים למה הוטלה עליהם מניעה, והרשויות אף אינן מנסות לעצור או לחקור אותם.⁷⁰

יש שנכלאו בתקופת האינתיפאדה הראשונה כי זרקו אבנים כנערים, קיבלו היתרי כניסה לישראל בשנות ה-1990, ואילו מאז תחילת האינתיפאדה השנייה הם מוגדרים כמנועים. ישנם כאלה שעבדו שנים ארוכות בישראל – לפעמים 20 ו-30 שנה – לשביעות רצונם של מעסיקיהם, ובן יום הפכו למנועי שבי"כ מבלי שהיה להם או למעסיקיהם מושג מדוע זה קרה.⁷¹ בכמה מקרים נתקלו פעילות מחסום Watch בעובדים שהפכו למנועי שבי"כ אחרי סכסוך עבודה עם המעסיק או

⁶⁶ לפי נתונים שנמסרו לקו לעובד משירות התעסוקה ברשות הפלסטינית באפריל 2012, בנפת טולכרם בלבד עומד מספר המנועים על 17,000.

⁶⁷ רשות האוכלוסין וההגירה, "אם חל שינוי בסיווג הביטחוני [...] – יבוטל או יותלה הרישיון ולא ניתן להעסיק את העובד". חוזר ראש מינהל מס' 33/11 (לפרטים ר' הערה מס' 35).

⁶⁸ להרחבה ר' בג"ץ 8155/06, האגודה לזכויות האזרח ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון ואח' (להלן: בג"ץ מניעה ביטחונית), ב-www.acri.org.il/pdf/petitions/hit8155.pdf

⁶⁹ תגובת הרשויות לעתירת חופש המידע, 4.7.11 (לפרטים ר' הערה מס' 8)

⁷⁰ מחסום Watch, אסירים שקופים, אפריל 2007 (לפרטים ר' הערה מס' 5), בעמ' 15.

⁷¹ מחסום Watch, אסירים שקופים, ספטמבר 2011 (לפרטים ר' הערה מס' 5), בעמ' 21-25.

פיטורים; יתכן שבמקרים אלה המעסיק רצה לגרום לכך שהעובד לא יוכל להכנס לישראל, פנה לרשויות ומסר להן דברים שבעקבותיהם הן סיווגו אותו כמנוע ביטחוני.⁷²

תושבים שבני משפחתם נהרגו בידי כוחות הביטחון הישראליים מוגדרים כמנועים באופן אוטומטי בידי הרשויות, שרואות בהם "נוקמים פוטנציאליים". גם בני זוג פלסטינים רבים של תושבי ירושלים המזרחית או של אזרחים ישראלים הופכים למנועים ביטחוניים, ומשרד הפנים אוסר עליהם להתגורר בישראל עם משפחתם.⁷³ לעתים נרשמת מניעה ביטחונית לאדם רק בשל סירובו לשתף פעולה עם רשויות הביטחון הישראליות, או על מנת להפעיל עליו לחץ לעשות כן, תוך ניצול מצוקתו והצורך הנואש שלו למצוא פרנסה.⁷⁴

הרבה עובדים פירנסו באמצעות עבודתם בישראל משפחות מרובות ילדים, תמכו גם באחים ובהורים, ולא היתה להם יכולת לחסוך דבר בשנות עבודתם. המניעה הביטחונית גוזלת את פרנסתם וגוזרת עליהם ועל משפחותיהם מצוקה כלכלית.⁷⁵

"רגע כן, רגע לא. רגע יש לך חיים, עבודה, עתיד, אוכל על השולחן, חינוך לילדים, דלק למכונית, מעיל חדש בחורף הגשום – ורגע לא. בלי חיים, בלי עבודה, בלי עתיד, בלי אוכל על השולחן, בלי חינוך לילדים, בלי דלק למכונית, בלי מעיל חדש בחורף הגשום. ואז בעצם כן. בלי שום סיבה. וזו לא מחלה שהכתה בך, חלילה, וזה לא מקום עבודה שנסגר, וזה לא צונאמי או מלחמה. זה פקיד במנהל האזרחי, ואיש בשב"כ, וחיל במחסום, שרגע אומרים כך, ורגע אחרת. מה זה עושה לאדם, שצריך לעבור את התהליך הזה?"⁷⁶

מספרן הגדול של המניעות הביטחוניות שמוסרות בעקבות ערעור לרשויות או עתירה לבית המשפט, רומז לכך שלרוב אין סיכון ממשי מאחורי המניעה, כפי שנראה להלן.

התפוגגות "הסכנה הביטחונית" שמהווים המנועים

עובד פלסטיני שהוגדר כבעל מניעה ביטחונית יכול לערער על כך בפני הרשויות באמצעות מעסיקו. אם הערעור נדחה, פתוחה בפניו הדרך לעתור לבית המשפט כנגד המניעה. בעקבות ערעורים שהגיש ארגון מחסום Watch כנגד המניעה הביטחונית שהוטלה על כ-5,000 תושבים פלסטינים בין השנים 2005 ל-2011, הסירו הרשויות את המניעה של 35% מהם.⁷⁷ עד ספטמבר 2011 הוגשו במסגרת פרויקט של מחסום Watch 283 עתירות לבית המשפט לגבי מניעה של עובדים וסוחרים פלסטינים, שקדם להן ערעור שנכשל או שלא נענה. ב-75% מהעתירות הללו הסירו הרשויות את המניעה בעקבות העתירה.⁷⁸

בכל המקרים שבהם הוגשו עתירות, הוסרה המניעה עוד לפני הדיון בבית המשפט. אולי משום שלשב"כ לא היו ראיות מוצקות להציג בפני השופטים, או שהוא ביכר שלא לחשוף את השיקולים

⁷² נמסר מסילביה פיטרמן ממחסום Watch בפגישה עם נגה קדמן ב-16.3.12.

⁷³ מחסום Watch, אסירים שקופים, אפריל 2007, בעמ' 33-34.

⁷⁴ בג"ץ מניעה ביטחונית, סעיפים 65-66; מחסום Watch, אסירים שקופים, אפריל 2007, בעמ' 26-28; בצלם, הפרת זכויות עובדים. (לפרטים ר' הערות מס' 5, 1).

⁷⁵ מחסום Watch, אסירים שקופים, ספטמבר 2011, בעמ' 25.

⁷⁶ חגי מטר, "האנשים מאחורי ה-35 אחוז", Mysay, 30.1.12, ב-

www.mysay.co.il/articles/ShowArticle.aspx?articlePI=aaaxea

⁷⁷ נמסר מסילביה פיטרמן ממחסום Watch בפגישה עם נגה קדמן ב-16.3.12. מחסום Watch.

⁷⁸ ב-68% הוסרו המניעות עוד טרם הדיון בבג"ץ, וב-7% נוספים הוסרה המניעה אחרי שהוגשה בקשה להסרה תוך שימוש במידע שהתקבל בבית המשפט, שהיה חסוי בפני העותרים קודם לכן. ר' מחסום Watch, אסירים שקופים, ספטמבר 2011, בעמ' 85.

להטלת המניעה במקרים בהם היא הוטלה כאמצעי לחץ על מנת לגייס את העותר, או כענישה על סירוב לשתף פעולה עם כוחות הביטחון.

ניסיון דומה היה למוקד להגנת הפרט, אשר בעקבות ערעורו לגבי מאות מקרים של הטלת מניעה ביטחונית שמנעה מפלסטינים לנסוע לחו"ל, הסירו הרשויות את המניעה ב-41% מהמקרים. במקרים בהם הערעור לא הועיל עתר המוקד לבית המשפט, ובעקבות כך הוסרה המניעה ב-78% מהמקרים. בסך הכל, בקרוב ל-75% מהמקרים הוסרה המניעה הביטחונית לאחר טיפולו של המוקד להגנת הפרט (ערעור או עתירה).

נתונים אלה מראים שחלק ניכר מההחלטות שמתקבלות בדבר הטלת מניעה ביטחונית הן החלטות שרירותיות הניתנות ללא בדיקה יסודית, ומתבטלות בעקבות התערבות ארגונים ועורכי דין ופנייה לבית המשפט, וזאת מבלי שהשתנה דבר בנסיבות שהביאו לכאורה להטלת המניעה. ניתן להסיק שבכל המקרים הללו מלכתחילה לא היה מקום להטיל את המניעה ולגזור אבטלה ארוכה על אנשים רבים כל כך.

כיפאח ואחמד (שמות בדויים) הם אח ואחות שעבדו במפעל רויאל לייף שבאזור התעשייה ברקן במשך שנים, והשתכרו שכר נמוך ממה שהגיע להם על פי חוק. הם ועשרות עובדים אחרים תבעו את המפעל, פוטרו, וזכו בתביעה בכ-10,000 ₪.⁷⁹ בשנת 2009 הם חזרו לעבוד באותו מפעל בשכר גבוה יותר – אך נמוך משכר המינימום - של 13 ₪ לשעה. לאחר כמה חודשים הודיע להם המנהל שהם מנועים ביטחונית ולכן אינו מצליח להשיג להם אישורי עבודה. כיפאח ואחמד פוטרו בשנית מאותו מפעל, מבלי שהבינו מדוע הפכו לפתע למנועים. אחד מאחיהם נעצר בשנת 2008 ונשפט לשנה וחצי, אך לא ברור איך הדבר קשור למניעה הביטחונית של כיפאח ואחמד, שהוטלה עליהם אחרי שאחיהם כבר שוחרר, ולאחר שבמהלך תקופת מאסרו הם קיבלו היתרי עבודה. אביהם עובד עד היום בתוך ישראל באישור.

האחים ניסו להסיר את המניעה באמצעות עורכת דין, אך בקשתם נדחתה. בסוף שנת 2011 עתרו לבית המשפט באמצעות קו לעובד. בעקבות העתירה הותר להם לעבוד אצל מעסיק אחר בהתנחלויות, אם כי מניעתם הביטחונית לא הוסרה.

הסרת המניעה – תלות במעסיק

מאז מאי 2011, לתושב השטחים שהוגדר כמנוע ביטחוני ומעוניין לעבוד אצל מעסיק ישראלי אין כל אפשרות לערער באופן עצמאי מול הרשויות בבקשה להסיר את המניעה. הדרך היחידה בה יוכל לבקש את הסרת המניעה, היא באמצעות המעסיק.⁸⁰ הגשת הערעור בידי המעסיק יכולה להיעשות רק אחרי שהמעסיק ביקש את העסקתו של התושב מהרשויות, וקיבל תשובה שלילית בגין מניעה ביטחונית.⁸¹ אם המעסיק עדיין רוצה לנסות להעסיק את אותו עובד, עליו להעביר בכתב טופס להסרת מניעה לקמ"ט תעסוקה. לעובד אין כל מעמד בערעור, אין לו אפשרות לצרף הצהרה שלו לטופס ואין לו יכולת לבדוק מה מצב בקשתו, מה ששולל את זכות הייצוג שלו.

⁷⁹ לפירוט בדבר התביעה ר' להלן, בעמ'

⁸⁰ עד אז, עברו הליכי הערעור גלגולים שונים: עד יוני 2007 יכול היה תושב כזה להגיש בעצמו ערעור על המניעה הביטחונית שהוטלה עליו ליועץ המשפטי של הגדה המערבית, לרוב מבלי שנדרש לצרף מכתב ממעסיקו. מיולי 2009 לא ניתן היה כלל לערער במשך 10 חודשים, ומאפריל 2010 היתה אפשרות לתושבים לערער במת"ק באזור מגוריהם, תוך צירוף מכתב מהמעסיק. אפשרות זו נקטעה במרץ 2011, ובמשך חודשיים לא היה הליך ברור. לפירוט נרחב ראו מחסום Watch, אסירים שקופים, ספטמבר 2011.

⁸¹ נוהל הסרת מניעה ביטחונית, כולל טופס הבקשה להסרת המניעה, באתר מתפ"ש. ב-
www.cogat.idf.il/Sip_Storage/FILES/6/2626.pdf

הרשויות גם לא טורחות להודיע למנועים עצמם במקרה שמניעתם הוסרה, אלא רק למעסיקים.⁸² בטופס להסרת המניעה אין למעסיק אפשרות לכתוב דבר על העובד כנימוק לבקשה, כמו למשל היכרותו האישית איתו במשך שנים.

מעסיק בישראל יכול להגיש בקשה להסרת מניעה לכל היותר עבור עשירית מהעובדים שמותר לו להעסיק, ומעסיק בהתנחלויות מוגבל ל-5% ממצבת העובדים שלו בפועל. אם מעסיק ביקש הסרת מניעה לעובד, הוא אינו יכול לחכות לו, שכן הליך הסרת המניעה אורך כעשרה שבועות בממוצע לפי הרשויות,⁸³ ולמעשה פרק זמן זה לא כולל שבתות וחגים, ואורך הרבה יותר. כדי לעמוד בלוח הזמנים הדוחק שלו, ימהר המעסיק בדרך כלל לקחת עובד אחר. במקרה כזה, במידה שתוסר המניעה לעובד המנוע, הוא לא יוכל לקבל היתר העסקה מהמעסיק שביקש את הסרת מניעתו, כיוון שמקומו "נתפס", והוא יאלץ לחפש מעסיק אחר. במידה שהבקשה להסרת מניעה נדחתה, ניתן להגיש בקשה חדשה רק אחרי שנה, או לעתור לבית המשפט כנגד ההחלטה.

מעסיקים רבים מתקשים להתעסק בעצמם בהליך הסרת המניעה, ונוקמים לעזרה של עורך דין או של ארגון כמו מחסוּס Watch. לא כל מעסיק ירצה לטרוח ולהתעסק עם ההליך הביורוקרטי של הסרת מניעה, כשביכולתו להעסיק באופן מיידי עובד אחר, שאינו מנוע ביטחוני. הסרת המניעה קשה במיוחד למחפשי עבודה שמסווגים כמנועים ביטחוניים, אשר אינם מכירים מעסיק שרוצה להעסיק אותם ספציפית. הללו מתקשים מאוד למצוא מעסיק שלא יירתע מתווית המסוכנות שהודבקה להם, ושיסכים לבקש עבורם את הסרת המניעה הביטחונית.

ארגון קו לעובד יצר קשר עם מאות פלסטינים תושבי צפון הגדה, שמסווגים כמנועים ביטחוניים ומחפשים עבודה. רוב רובם גברים מעל גיל 30, נשואים והורים לילדים – כלומר עומדים בקריטריונים להעסקה בישראל – אשר פרנסתם ופרנסת משפחותיהם תלויה בהם. למעלה ממחציתם עבדו בעבר בישראל עם היתר. עובדי הארגון ומתנדביו דיברו עם כל אחד מהם והסבירו להם מהן אפשרויותיהם בנוגע להסרת המניעה. לאחר כמה חודשים, כמעט אף אחד מהם לא הצליח למצוא מעסיק שמוכן לבקש את העסקתו ואת הסרת המניעה הביטחונית שלו.

לרוב רובם, כמו לרובות אחרים כמותם, אין כל אפשרות להיפטר מעונשה של המניעה הביטחונית ולנסות להוכיח כי היא הוטלה עליהם שלא בצדק. כתוצאה מכך, הם לעתים נותרים מובטלים במשך שנים ארוכות.

עות'מאן שרבג'י מטול כרם סיפר לקו לעובד: עבדתי כארבע שנים בצביעת מכוניות במוסך מפורסם ביפו. כול יום עבדתי מהבוקר עד חצות או קצת אחרי. אכלתי, שתיתי ולנתי באותו מוסך. הלכתי הביתה על חשבוני פעם בחודש או חודש וחצי. אני אב לשתי רביעיות. כשעבדתי שם הרביעייה הראשונה (שלוש בנים ובת) היו סטודנטים והייתי צריך כל שקל. הייתי חייב להמשיך לעבוד גם כשהיה קשה מאוד - מבחינת השעות הארוכות, המחנק, הזיהום ותנאי המחיה במקום.

בשנת 2009, אחרי ארבע שנים, נמאס לי. אני לא ילד, עברתי את החמישים וקשה לי המרחק מהמשפחה והשעות המטורפות. קיבלתי 1,200 ₪ לשבוע. על כך לא התלוננתי, למרות שהתשלום לא הוגן. התלוננתי על השעות, אמרתי למעסיקי שאני מוכן לעבוד 8-10 שעות ליום, לא יותר, כי אני כבר לא יכול. הוא התרגז ואמר שזה מה שיש ושאלו לו מה להציע. אמרתי שאיני מוכן להמשיך כך, ביקשתי שייתן לי את תלושי המשכורת שמעולם לא סיפק לי, כדי לדעת מה מגיע לי.

הוא אמר כעס שיתן לי, והוסיף: "אני נשבע לך שלא תכנס לישראל שוב, אני אדאג לך שתהיה מנוע מכניסה לישראל". לא לקחתי את האיום ברצינות, למרות שמדי פעם הגיעו למוסך חברים שלו, טיפוסים שנראו כאלה חשובים ויכולים הכל.

⁸² מחסוּס Watch, אסירים שקופים, ספטמבר 2011, בעמ' 26, ומידע שנמסר מסילביה פיטרמן ממחסוּס Watch בפגישה עם נגה קדמן ב-16.3.12.

⁸³ יצחק לוי, קמט תעסוקה, "מידע שימושי למעסיקים המבקשים להגיש בקשה להסרת מניעה ביטחונית לעובד פלסטיני, לצורך העסקתו בישראל", 27.4.11, התקבל אצל עו"ד תמיר בלנק ב-30.5.11.

כשקיבלתי את התלושים, גיליתי שהוא רשם שעבדתי שמונה שעות ביום, 16-15 ימים בחודש. זה שקר, אני עבדתי 13-12 שעות ביום, גם בימי שישי וגם בשבתות. תבעתי אותו. הוא הפעיל עלי לחצים דרך מכר פלסטיני ולחץ גם על עורך הדין שלי כדי שלא נגיע לבית המשפט. הגענו לפשרה לפיה הוא שילם לי 12,000 ₪, מהם קיבלתי 10,000 והעורך דין לקח 2,000 ₪.

כמה חודשים אחרי שעזבתי את המוסך ביקשתי אישור כניסה לישראל כסוחר, וקיבלתי. כך נכנסתי לישראל ועבדתי כשבוע. עיכבו אותי במחסום כל יום. כעבור שבוע לקחו לי את האישור במחסום ואמרו שאני מנוע. עבדתי בישראל מגיל 14, והיום אני בן 54. מעולם לא הייתי מנוע ולא הסתבכתי בכלום.

משנת 2009 אני מנוע, ומתקשה להסתדר. אני בטוח שזה מעשה ידיו של אותו מעסיק. אין לי עניין לפגוע בו אבל אני לא מבין מה עשיתי רע כדי שתגיע לי חסימה כזו. כיום אני עובד יום ומובטל ימים. כשאני מוצא עבודה, התמורה המקסימלית שאני מגיע אליה היא 100 ₪ ליום.

זה שחייבים למצוא מעסיק כדי לנסות להסיר את המניעה, זה ממש מייאש כי איני מכיר אף אחד. לא הייתה לי הזדמנות להכיר את העיר יפו או מעסיקים אחרים בסביבה, כי הייתי משועבד למקום עבודתי, לא יכולתי להוציא את האף החוצה. איני מכיר מי שיכול לבקש אותי לעבודה כדי לנסות להסיר את המניעה הביטחונית שצצה לי פתאום.

בניי הסטודנטים סיימו לימודים. השנה הרביעייה השנייה שלי ניגשת למבחני בגרות. ביננו, בסתר ליבי אני מאחל לכך ששניים מהם יצליחו ושניים לא, כך תהיה לי סיבה לא לשלוח אותם ללמודים גבוהים. ששניים יעבדו ויעזרו לי.

באמצע מאי 2012, ממש עם כתיבת שורות אלה, התקבל מכתב מקמ"ט תעסוקה אצל עו"ד תמיר בלנק, העובד בשיתוף עם מחסום Watch בהסרת מניעות ביטחונית. לפי המכתב, חל שינוי בנוהל, והחל ממאי 2012 יכול **עובד או מעסיק** להגיש בקשה להסרת מניעה ביטחונית במת"ק שבאזור מגוריו של העובד, ידנית או באמצעות פקס. גם על פי הנוהל החדש נדרש כי המעסיק בישראל יגיש בקשה להעסקתו של העובד, כתנאי לטיפול בהסרת המניעה (לגבי מעסיק מההתנחלויות, די במכתב מהמעסיק המנמק את הצורך בעובד). מכאן, שהעובד עדיין תלוי במעסיק לשם הסרת מניעתו. עם זאת, העובד יכול להגיש את הבקשה בעצמו, דבר שנמנע ממנו בשנה שחלפה.

נכון לאמצע יוני 2012 טרם פורסם הנוהל החדש בציבור, ובאתר מתפ"ש ממשיך להופיע הנוהל הישן. עם זאת, בהדרגה, ובעזרת התעקשות של נשות מחסום ווטש, מתחילים המת"קים לקבל בקשות להסרת מניעה של עובדים פלסטינים.

הליך לא גלוי ומשתנה תדיר

במשך השנים השתנה ההליך להסרת מניעה ביטחונית מספר פעמים, כשהשינוי בהליך נעשה מהיום למחר. מספר פעמים שונתה הכתובת להגשת הבקשה להסרה, ובכל פעם עבר זמן רב עד שהופנם ההליך החדש בקרב הרשויות הרלוונטיות והתחיל לתפקד. הנהלים השונים להסרת מניעה במהלך השנים לא פורסמו בפומבי, ועובדים ומעסיקים מצאו עצמם מגששים באפילה בנסותם להסיר מניעה ביטחונית, תוך שהם נאלצים לשלם סכומים נכבדים לעורכי דין ולהסתייע

בעמותות, כשבמשך חודשים יושבים העובדים נטולי פרנסה בביתם.⁸⁴ חוסר השקיפות והעדר המידע הפכו הליך בירוקרטי שאמור להיות פשוט – לקריעת ים-סוף.

כשעמותת גישה החלה לעסוק בנושא, נדרשו ממנה טלפונים רבים למשרדים שונים במינהל האזרחי, למתנדבות מחסום Watch ולעורכי דין פרטיים, כדי ללקט פירווי מידע לגבי ההליך. הנהלים הנוכחיים פורסמו רק בעקבות עתירת העמותות גישה וקו לעובד לבית המשפט מתוקף חוק חופש המידע, וגם אז נעשה הפרסום בעברית בלבד.⁸⁵

הליך לא תקין, טיפול רשלני ומזלזל

במהלך השנים נתקלו ארגונים שעסקו בנושא בהפרות חמורות של כללי המינהל התקין סביב הליך הסרת המניעה הביטחונית, כמו אי מענה כרוני לטלפונים, סירוב לאשר קבלת פקסים, הכחשה של קבלת דברי דואר, סירוב לתת טפסים, קושי לקבל נהלים בכתב, בקשות שהוגשו אך לא נמצאו במערכת, אי-מתן מענה במשך חודשים ארוכים, אי-דיוקים לגבי סטטוס הטיפול בבקשות, נסיון להתחמק מטיפול בבקשות וטרטור המעסיקים ממשרד זה לאחר.⁸⁶

התנהלות מזלזלת, רשלנית ואיטית זו גורמת לכך שבמשך זמן ארוך נותרים העובדים הפלסטינים מובטלים ומאבדים ימי עבודה יקרים, והמעסיקים הישראלים מפסידים את עבודתם של עובדים מיומנים.

גם הליך הערעור עצמו נעשה באופן בלתי תקין, שכן לתושב שהוגדר כמנוע ביטחוני לא ניתנת הזדמנות לטעון את טענותיו, ובלאו הכי אין לו יכולת לעשות כן, כי לא נמסר לו במה הוא מואשם. בהליך הערעור לא מתקיימת בדיקה רצינית, בה נבחן האם קיים חומר עובדתי המבסס סיכון הנשקף מהאדם והאם מתקיימים שיקולים מבוססים המצדיקים את הפגיעה בו. ההחלטות בערעור ניתנות ללא נימוק, מעבר ל"טעמי ביטחון" כלליים.⁸⁷

הגשת עתירה כנגד מניעה ביטחונית

במקרה של סירוב לבקשה להסיר מניעה ביטחונית לצורך כניסה לישראל למטרות עבודה, או העדר מענה לבקשה כזו, רשאי העובד להגיש עתירה מינהלית לבית המשפט (או עתירה לבג"ץ, אם מדובר בבקשה לעבוד בהתנחלויות). מכשול רציני בדרך למימוש האפשרות הזו היא האגרה הגבוהה לבית המשפט – קרוב ל-2,000 ₪ – סכום שעבור פלסטיני שאינו עובד לרוב איננו בר השגה.

כאמור, ברוב המקרים נמחקות העתירות עוד טרם הדיון בהם, כשהשב"כ מחליט להסיר את המניעה. לעתירות שלא נמחקות מוגשת תגובת המדינה, כולל מספר מילים לגבי הסיבה למניעה. כך נודע למנועים – לפחות חלקית – במה מאשימים אותם, ובא כוחם יכול להגיש את תגובתם להאשמות. בדיון מציג השב"כ לשופט את החומר הסודי עליו מבוססת המניעה הביטחונית. לעובד

---

⁸⁴ מחסום Watch, אסירים שקופים, ספטמבר 2011 (ר' פרטים בהערה מס' 5); מכתב למיכה לינדשטראוס, מבקר המדינה, מעו"ד נעמי הגר מעמותת גישה (להלן: פניית גישה למבקר המדינה), 21.7.11. ב-

www.gisha.org/UserFiles/File/HiddenMessages/tlunamevakerhamedina.pdf

⁸⁵ אתר מתפ"ש, נוהל הסרת מניעה ביטחונית, ב- www.cogat.idf.il/Sip_Storage/FILES/6/2626.pdf

⁸⁶ מחסום Watch, אסירים שקופים, ספטמבר 2011; פניית גישה למבקר המדינה, 21.7.11. (לפרטים ר' הערה מס' 84).

⁸⁷ ר' בג"ץ מניעה ביטחונית (לפרטים ר' הערה מס' 68).

ולבא כוחו אין גישה לחומר זה, ולכן הם אינם יכולים להפריכו או לטעון דבר כנגדו. בסופו של דבר, ההחלטה הסופית אם להסיר את המניעה אם לאו היא של השב"כ. בהחלטה זו השופטים אף פעם אינם מתערבים, גם במקרים בהם מוענש העותר בגין מעשיהם של אחרים (בני משפחתו). במידה שהשב"כ דבק בעמדתו בדבר הצורך להותיר את המניעה הביטחונית על כנה גם אחרי הדיון בבית המשפט – העובד שעתר נותר מנוע, ואין שופט שאי פעם חלק על כך.⁸⁸

מניעה משטרית

בנוסף לפלסטינים מנועי השב"כ, על רבבות פלסטינים מוטלת מניעה משטרית, שאף היא מונעת קבלת היתר עבודה בישראל. על רוב רובם של מנועי המשטרה הוטלה המניעה בגין שהייה בלתי חוקית בישראל, שאליה נכנסו על מנת לעבוד ללא היתר.⁸⁹

מפכ"ל המשטרה קבע רשימת קריטריונים שלפיהם נקבע לאילו פרקי זמן ייאסר על פלסטינים להיכנס לישראל בגין מניעה משטרית. הקריטריונים היו חסויים עד 2007, ופורסמו בציבור רק בעקבות עתירה של האגודה לזכויות האזרח.⁹⁰ הם מפרטים דרגות של מניעה על פי חומרת התיק הפלילי וההרשעה שנרשמו לתושב, והנפוצים ביותר הם כלהלן:⁹¹

1) פלסטיני שנעצר ונפתח עברו תיק פלילי בגין שהייה בלתי חוקית בישראל – נאסרת כניסתו לישראל למשך שנה וחצי. זאת, גם אם התיק לא הוביל לכתב אישום ולהרשעה, וגם אם נסגר שבוע אחרי שנפתח.

2) פלסטיני שהורשע בבית המשפט בשהייה בלתי חוקית בישראל, ונגזר עליו עונש מאסר של עד שנה (לרוב העונש במקרה של הרשעה כזו עומד על שלושה חודשי מאסר) – נאסרת כניסתו לישראל לתקופה של שלוש שנים. בכך, בנוסף לעונש המאסר, מקבל אותו אדם עונש כבד לא פחות, של שלילת אפשרותו להתפרנס בישראל.

3) אדם שהועמד למשפט ולא הורשע, או שהורשע והוטל עליו עונש שאינו מאסר בפועל, נאסרת כניסתו לישראל לתקופה של שנתיים.

בנוסף לשורת הקריטריונים, מופיע במסמך גם סעיף עמום שמתיר למשטרה להטיל מניעה גם על תושב שטחים ללא תיק פלילי או הרשעה, "אם היה קצין משטרה סבור כי בהתרת כניסתו לתחומי מדינת ישראל יש חשש לשלום הציבור או לביטחונו".⁹² לפי סעיף זה, כל קצין משטרה יכול למנוע מפלסטינים את האפשרות להיכנס לישראל לצרכי פרנסה, וזאת ללא הגבלת זמן.

לפי מסמך הקריטריונים, אדם שמבקש לערער על המניעה המשטרית שהוטלה עליו יכול להפנות בקשה בכתב לגורמי צה"ל.⁹³ עו"ד תמיר בלנק, שעובד בשיתוף עם מחסום Watch, ניסה לערער

⁸⁸ מחסום Watch, אסירים שקופים, ספטמבר 2011, עמ' 84-95 (לפרטים ר' הערה מס' 5).

⁸⁹ מחסום Watch, מורה נבוכים להתנהלות משטרת ישראל בשטחים הכבושים, דצמבר 2010 (להלן: מחסום Watch, מורה נבוכים), בעמ' 7, ב- www.machsomwatch.org/sites/default/files/MoreNevukhim_0.pdf

⁹⁰ קריטריונים להגבלת כניסה לתחומי מדינת ישראל של תושבי רש"פ על רקע מניעה פלילית, 17.9.10 (להלן: מסמך הקריטריונים). מופיע ב-מחסום Watch, מורה נבוכים, בעמ' 103-109. הקריטריונים פורסמו בעקבות בג"ץ 2685/06, האגודה לזכויות האזרח נ' משטרת ישראל ואח'. העתירה נמחקה בעקבות פרסום הקריטריונים.

⁹¹ סעיפים ה(1), ז(1) ו-ז(2) למסמך הקריטריונים, בהתאמה.

⁹² שם, בסעיף י"ב.

⁹³ שם, בסעיף י"ג.

בהתאם לכך בשנים 2008-2009, אך נתקל בערפל בנוגע לגורם המטפל.⁹⁴ בעקבות הוראה של בית המשפט, מסרה המדינה בפברואר 2010 את "נוהל הגשת ערר – מניעות משטרותיות", שהוציא מתפ"ש כבר באוגוסט 2009.⁹⁵ הנוהל קבע כי פלסטיני יוכל לערער על המניעה המשטרותית שהוטלה עליו, במידה שמעסיקו הגיש עבורו בקשה לקבלת היתר תעסוקה, שסורבה בשל המניעה. על מנת לבקש להסיר את המניעה, יפנה התושב למת"ק להגשת ערעור, שיועבר להמלצת משטרה. להחלטת המשטרה בעניין נדרש אישור של ראש המת"ק.

בהתאם לנוהל חזר עו"ד בלנק לנסות לערער, אולם שום גורם לא יידע את הקצינים והשוטרים במת"קים בנוגע לקיומו של הנוהל, ויישומו היה כרוך בתלאות ובעיכובים. גם כאן, במקרה של דחיית הערעור או העדר מענה, ניתן להגיש עתירות לבית המשפט לעניינים מינהליים. במקרה של הסרת מניעה משטרותית בעקבות עתירה, הדבר נעשה עוד לפני הדיון בעתירה. בעתירות שמגיעות לדיון נוהגים השופטים שלא להתערב בהחלטת המשטרה, בדומה לנעשה לגבי מניעות ביטחוניות.⁹⁶

מנועי אג"ם

מניעה נוספת שמונעת מפלסטינים עבודה בישראל מכונה "מניעת אג"ם" ("אגף מבצעים"). היא מוטלת מטעם המת"ק על פלסטינים שעברו עבירות מינהליות, כגון כאלה שעבדו אצל מעסיק אחר מזה שרשום בהיתר התעסוקה שלהם, או פלסטינים בעלי חוב כספי לישראלים, כולל אלה שלא שילמו קנסות תעבורה שקיבלו בישראל או בשטחים ממשטרת ישראל. המניעה המינהלית מוטלת לרוב לשנה אחת. במקרה של חוב, על מנת שתוסר המניעה על מנועי האג"ם לשלם את הסכומים, שתפחו לעתים לאלפי ועשרות אלפי שקלים.⁹⁷

תנאי מעבר קשיים 98

פלסטינים שזכו לקבל היתר תעסוקה בישראל, נדרשים לשוב לביתם בסוף כל יום עבודה. למרות שמרחקי הנסיעה שבין בתיהם שבגדה המערבית לבין מקומות העבודה שלהם בישראל אינם ארוכים, הם מכילים מדי יום שעות על שעות בהגעה למקום העבודה ובחזרה לביתם, תוך המתנה ארוכה במחסומים, שכל אחד מהם משרת אלפי עובדים מדי יום.

על מנת להגיע לעבודתם בזמן, העובדים נאלצים לעזוב את בתיהם באישון לילה לכיוון המחסומים. הם מתחילים להיאסף במקום כבר ב-00:20 לפנות בוקר, ועד פתיחת המחסום בשעה 00:40 כבר משתרך במקום תור של מאות מטרים ובו לעתים למעלה מאלף עובדים. בשל הדוחק, הצפיפות והלחץ פן יאחרו לעבודה מתחילים הפועלים לא פעם לדחוף, לצעוק ולהתקוטט. המצב מחריף כשאחד המעברים אינו פעיל, מה שקורה לעיתים קרובות. הדוחק יוצר עומס ולחץ באזור

⁹⁴ מורה נבוכים, בעמ' 19-20 (ר' פרטים בהערה 89).

⁹⁵ שם, בעמ' 110-111.

⁹⁶ שם, בעמ' 19-22.

⁹⁷ שם, בעמ' 24. ר' שם בעמ' 31-25 לגבי האופן המפלה של הטלת הקנסות בגדה המערבית, והקושי של פלסטינים לשלם.

⁹⁸ ר' באתר קו לעובד: מחסום איל הישראלי: קטנות בין העובדים על מקומם בתור וחיפוש ביטחוני קשוח, 2.4.10, ב-www.kavlaoved.org.il/media-view1263.html?id=2712; תיאור מסעם היום יומי של פלסטינים לעבודה, 17.8.09, ב-www.kavlaoved.org.il/media-viewb760.html?id=2454; ביקור במחסום/מעבר קלקיליה, 25.5.09, ב-www.kavlaoved.org.il/media-view&dcb.html?id=2302

דלת הברזל המסתובבת, דרכה נדרשים העובדים לעבור, מה שגרם לא אחת למחיצת אנשים תוך פציעתם.

מחמוד עאמר, יו"ר ההתאחדות הכללית של איגוד פועלי פלסטין במחוז קלקיליה, מספר שחברת האבטחה הפרטית שמנהלת את המחסום שבאזור אוסרת על העובדים להכניס עימם לישראל כלי עבודה, שתייה ומזון ארוז, וזאת למרות שישנם מכשירי שיקוף במחסום. כשמגיע תורם, מוכנסים העובדים שמונה-שמונה לחדרון צפוף, בו הם עוברים חיפוש ידני ארוך ופולשני. משם הם מועברים לחדר קטן אחר ועוברים בו חיפוש ארוך באמצעות גלאי מתכות. אזור ההמתנה בצידו הישראלי של המחסום אינו מקורה ומוגן, ולכן העובדים הממתנים בו חשופים בחורף לגשם, רוח וקור ובקיץ לשמש הקופחת. במקום גם אין שום מבנה של שירותים לשימוש העובדים. בצד הפלסטיני בנו גורמים פלסטיניים סככה גדולה וספסלים, שירותים ציבוריים ומשרד המטפל בתלונות העובדים, והם מסדירים את התור במחסום באמצעות חלוקת מספרים.

כשיוצאים העובדים הפלסטינים מהמחסומים, לאחר המתנה של שעות, הם נאלצים לעתים קרובות לשלם מחירים מופקעים למוניות פרטיות כדי להגיע למקום עבודתם, מכיוון שתחבורה ציבורית אינה משרתת את באי המחסומים. בדרכם לביתם אחרי יום העבודה, עובדים שמבקשים להשתמש באוטובוסים ישראלים שנוסעים להתנחלויות נדחים לרוב בידי הנהגים.

מוניר (שם בדוי) סיפר לקו לעובד שביוני 2012 עלה על אוטובוס של אגד בדרכו לאריאל, אך הנהג סירב לנסוע עד שלא ירד מוניר מהאוטובוס. מוניר הראה לו את אישור העבודה והכניסה לישראל שלו, אך הנהג התמיד בסירובו. מוניר סירב לרדת מהאוטובוס והנהג הזמין משטרה. לאחר בדיקת תעודותיו של מוניר, הורו השוטרים לנהג לאפשר למוניר לנסוע באוטובוס.

מאז מאי 2009 נרשמות שעת הכניסה והיציאה של העובדים במחסומים באמצעות הכרטיס המגנטי שלהם. כאשר עובד מאחר לחזור, מסיבה כלשהי, הוא מפסיד נקודות ממספר הנקודות שאושרו לו, עד למצב של ביטול האישור. נוהל זה מחייב את העובדים לחזור מדי יום לביתם, בעוד שלפני כן היו רבים מהם חוזרים פעם או פעמיים בשבוע בגלל תנאי המעבר הקשים במחסום.

פגיעה בעובדים בגין סגר

מעט לעת מהדקת ישראל את הסגר על השטחים ואוסרת גם על פלסטינים בעלי היתרים – כולל היתרי עבודה – להיכנס לישראל.⁹⁹ מספר ימי הסגר עומד על כמה עשרות בשנה.¹⁰⁰ בדרך כלל מוכרזים ימי סגר בחגים, אבל לפעמים הסגר מתארך הרבה מעבר לחג. בימי הסגר מושבתים העובדים מאונס ואינם מקבלים שכר. ישנם ימים בהם לא מוכרז סגר רשמי, אולם המחסומים סגורים במשך שעות ארוכות מסיבות שונות, והעובדים מחמיצים ימי עבודה יקרים. כך קרה, למשל, בפורים האחרון במחסום בית לחם, כשהמחסום היה סגור למשך שעות בשל "החלפת צוותים".¹⁰¹ לעתים, עובדים אף מפוטרים בעקבות הסגר, כתוצאה מהעדר האפשרות שלהם להגיע לעבודה.

בנוסף לפגיעה בעובדים, איסור כניסת העובדים בימי הסגר פוגע גם במעסיקים ובעבודתם. דו"ח אקשטיין התעלם אמנם מהפגיעה בעובדים, אך קבע כי "יש לשאוף שרבים ככל האפשר

⁹⁹ "אם [...] הוחלט על סגר מלא או חלקי – יבוטל או יותלה הרישיון ולא ניתן להעסיק את העובד". מינהל שירות למעסיקים ועובדים זרים, חוזר ראש מינהל מס' 33/11 (לפרטים ר' הערה מס' 35).

¹⁰⁰ בין יולי 2010 עד יוני 2011 הוכרזו 39 ימי סגר; בשנה שקודם לכן הוכרזו 50 ימי סגר. OCHA, המשרד לתיאום עניינים הומניטאריים של האו"ם, "עדכון תנועה וגישה בגדה המערבית", אוגוסט 2011, בעמ' 13. ב-

www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_movement_and_access_report_august_2011_hebrew.pdf

¹⁰¹ נמסר מסילביה פיטרמן ממחסום Watch בפגישה עם נגה קדמן ב-16.3.12.

מהעובדים הפלסטינים בכל ענף יוגדרו על ידי גורמי הביטחון, לאחר בדיקה ועמידה בקריטריונים שייקבעו, כ"חסיני סגר", כדי למנוע פגיעה קריטית בענפים שבהם הם מועסקים במקרה של הטלת סגר על השטחים".¹⁰²

הסגר פוגע גם ביכולתם של העובדים לממש את זכויותיהם הסוציאליות במקרה שהללו הופרו, בשל הקושי בהשגת רשיונות כניסה לישראל לצורך פגישה עם עורכי דין, וכן בהתייצבות בסניפי המוסד לביטוח לאומי ובדיונים של בתי דין לעבודה.

פגיעה בזכויות סוציאליות

על-פי החלטת ממשלה מ-1970,¹⁰³ עובד פלסטיני בישראל אמור להרוויח "שכר ברוטו ושכר נטו השווה לשכרו של כל עובד אחר בישראל בעל נתונים אישיים ומקצועיים זהים", והינו "זכאי לתנאים סוציאליים להם זכאי כל עובד אחר בישראל בעל נתונים זהים".¹⁰⁴ מדור התשלומים אחראי על ביצוע ההחלטה, באמצעות קבלת תשלום חודשי מהמעסיקים עבור כל עובד, לכיסוי מיסים שונים והפרשות לתנאים סוציאליים.¹⁰⁵

למרות שהוא דואג בקפידה לגבות את הכספים שנועדו למימון זכויות סוציאליות לעובדים הפלסטינים, מדור התשלומים מועל בתפקידו לדאוג כי הם אכן ישמשו להבטחת זכויות העובדים, ומתרשל באכיפת החוק על מעסיקים שפוגעים בזכויות אלה.¹⁰⁶

דיווח כוזב של מעסיקים

אחת הדרכים הנפוצות של מעסיקים ישראלים לחסוך בהוצאות על חשבון העובדים, היא לדווח דיווח כוזב למדור התשלומים אודות מספר ימי העבודה של כל עובד פלסטיני. את ההפרש בין הימים המדווחים למדור לבין ימי העבודה בפועל, משלמים המעסיקים לעובדים במזומן. כך הם מצמצמים לעצמם את התשלומים שנועדו לכסות את הזכויות הסוציאליות של העובדים, המחושבות על-פי מספר ימי עבודה. כתוצאה מכך, העובדים אינם זוכים למימוש מלוא הזכויות שמגיעות להם: פיצויי פיטורים, חופשה שנתית, דמי הבראה, פנסיה וכדומה. העדר הרישום המדויק של ימי העבודה שלהם פוגע בסיכוייהם לממש את מלוא זכויותיהם באמצעות בתי המשפט, בשל הקושי להוכיח כמה ימים עבדו ומהו השכר שקיבלו.

העדר אכיפה על מעסיקים שמפרים זכויות

אכיפה ממשלתית של החוק בנוגע לתנאי שכר ועבודה הינה חיונית, בעיקר כשמדובר בקבוצת עובדים מוחלשת באופן מבני, כמו העובדים הפלסטינים בישראל. מדור התשלומים אמור לפקח

¹⁰² דו"ח אקשטיין, עמ' 13 (לפרטים ר' הערה מס' 1).

¹⁰³ החלטת ועדת השרים לענייני בטחון מס' 1/ב מיום 8.10.1970.

¹⁰⁴ ר' אתר רשות האוכלוסין וההגירה, ב-

www.piba.gov.il/SUBJECT/PALESTINIANWORKERS/Pages/empol.aspx

¹⁰⁵ ר' אתר רשות האוכלוסין וההגירה, מטלות האגף לנושא תעסוקת פלשתינאים בישראל, ב-

ב- www.piba.gov.il/Subject/PalestinianWorkers/Pages/matlot.aspx; וכן תשלום ומימוש זכויות סוציאליות, ב- www.piba.gov.il

¹⁰⁶ לגבי המעילה בכספי העובדים ר' קו לעובד, השוד הממלכתי, מדינת ישראל חייבת מיליארדי שקלים לעובדים פלסטינים, ינואר 2010. ב- www.kibush.co.il/downloads/news2701_file.doc

על-כך שדיווחי המעסיקים יהיו דיווחי אמת, להעניש את המרמזים, ולדאוג שהעובדים ייהנו מהזכויות המגיעות להם לפי חוק. רמת הפיקוח הנמוכה של מדור התשלומים על דיווחי המעסיקים מאפשרת את השכיחות הגבוהה של תופעת הדיווח הכוזב.

משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה (תמ"ת) אמור לאכוף את חוקי העבודה לגבי כלל העובדים בישראל, בהם העובדים הפלסטינים, אולם אכיפה כזו נעשית בעצלתיים, ולפי דו"ח אקשטיין איננה מספקת.¹⁰⁷ הדו"ח אף ביקר את האופן בו מפקח מדור התשלומים על השכר לעובדים ועל ההפרשות הסוציאליות המשולמות עבורם על ידי המעסיקים,¹⁰⁸ וקבע כי "בהעדר אכיפה אמיתית על תשלומי השכר לעובדים הפלסטינים, ספק רב אם הם יזכו לשכר השווה לזה של עובד ישראלי ועל אף ניסיונות שונים עלות שכרם עדיין נמוכה באופן יחסי".¹⁰⁹

עמותת גישה ניסתה לברר מול משרד הפנים איזה פיקוח נעשה על מנת לוודא כי המעסיק עומד בתנאי התשלום לעובד ואינו פוגע בתנאי ההעסקה שלו, וביקשה ממנו לפרט מהם האמצעים הננקטים כנגד מעסיקים עבריינים. מנהל מדור התשלומים הסתפק בתגובתו בהצהרה כי האגף לאכיפת חוקי העבודה אחראי על כך, ולא מסר כל מידע באשר לאמצעי הפיקוח השוטפים, וצעדי האכיפה והענישה.¹¹⁰ העמותה ממתינה למידע זה, בין היתר, במסגרת העתירה שהגישה עם קו לעובד מתוקף חוק חופש המידע.¹¹¹ בנוגע לדיווחים הכוזבים, שאלה עמותת גישה את משרד הפנים האם נעשית השוואה בין מספר ימי העבודה בחודש מסוים עליהם מדווח המעסיק עבור העובד, לבין מספר הימים בהם נכנס העובד לישראל על פי הרישום הממוחשב במחסום. המשרד השיב כי משרד הביטחון לא מעביר מידע כזה למדור התשלומים, למרות פניות בעניין.¹¹²

מאחר שאכיפה יזומה מטעם הרשויות נעשית באופן נרפה, אם בכלל, עומדת בפני העובדים האפשרות להתלונן על מעסיקיהם בפני הרשויות או לתבוע אותם בבית המשפט. עובדים רבים מעדיפים שלא לעשות כן, מחשש שיאבדו את מקום עבודתם. ארגון קו לעובד מסייע לעובדים לעמוד על זכויותיהם שנפגעו. מתוך עשרות מקרים שבהם פנה הארגון למשרד התמ"ת על מנת שיחקור תלונה בדבר הפרת זכויות, רק במקרים נדירים נפגשו פקחים של המשרד עם העובד וקיבלו את עדותו. באף אחד מאותם מקרים לא הביאה החקירה לנקיטת צעדים כנגד המעסיק.¹¹³

קושי להוכיח הפרת זכויות בבתי המשפט

עובדים פלסטינים שזכויותיהם נשללו יכולים לפנות לבתי דין לעבודה בישראל כדי לתבוע את מעסיקיהם. רבים מהם נרתעים מלעשות כן, מחשש של התנכלות מצד המעסיק, או מחוסר אמון ברשויות ישראל. עובדים שכבר פנו לבתי המשפט, מתקשים להוכיח כי זכויותיהם נפגעו, משום שאין בידם אפשרות להוכיח כי עבדו יותר ימים והשתכרו פחות ממה שרשום במחשבי מדור התשלומים. עובדים אחרים מועסקים באמצעות קבלני משנה ומקבלים שכר במזומן, ללא כל רישום של שעות עבודה. למרות שניתן לכאורה להשוות את היציאות לישראל הנרשמות במעברים עם דיווחי המעסיקים בנוגע למספר ימי העבודה, המינהל האזרחי אינו מוסר תיעוד זה לקו לעובד, המבקש להיעזר בו בתביעות עובדים בבית הדין לעבודה. מעבר לכך, לגבי חלק מהזכויות חלה התיישנות, כך שדמי הבראה שלא שולמו ניתן לתבוע רק שנתיים לאחור, וחופשה שנתית – ארבע שנים אחורה בלבד.

¹⁰⁷ דו"ח אקשטיין (לפרטים ר' הערה מס' 1), בעמ' 32.

¹⁰⁸ שם, בעמ' 57.

¹⁰⁹ שם, בעמ' 28.

¹¹⁰ מכתב מאהרון ברזני, ראש מדור התשלומים, לד"ר נעמי הגר מעמותת גישה, 24.3.10, ב-www.gisha.org.

¹¹¹ גישה וקו לעובד, עתירת חופש המידע. לפרטים ר' הערה מס' 5.

¹¹² מכתב מאהרון ברזני, ראש מדור התשלומים, לד"ר נעמי הגר מעמותת גישה, 24.3.10, ב-www.gisha.org.

¹¹³ לדוגמאות בנוגע למעסיקים ישראלים מההתנחלויות, ר' להלן, בעמ' 27.

התוצאה, במקרה הטוב, היא פשרה על סכומים נמוכים מאלה המגיעים לעובד על פי חוק, מתוכם עליו לשלם גם שכר טרחה במידה שיוצג בידי עורך דין פרטי. במקרה אחרים התביעה נמחקת, ועל העובד לשאת בהוצאות המשפט. ההליכים המשפטיים בבתי הדין לעבודה אורכים לרוב בין שנה עד שלוש שנים, ולעתים אף למעלה מזה.

במהלך שנת 2011 הוגשו באמצעות קו לעובד 126 תביעות לבתי הדין לעבודה נגד מעסיקים ישראלים שהעסיקו עובדים פלסטינים מהשטחים. במסגרת התביעות, נדרשו המעסיקים לשלם הפרשי שכר מינימום, גמול עבודה בשעות נוספות, דמי הבראה, פדיון חופשה שנתית, דמי חגים, הפרשות לפנסיה ופיצויי פיטורים. באותה שנה הסתיימו 168 תביעות דומות, שהוגשו בשנים קודמות. ב-76% מהן זכו העובדים לפחות בחלק מהתשלום שביקשו, לרוב בעקבות הסדרי פשרה אליהם הגיעו הצדדים, שקיבלו תוקף של פסק דין. רק תביעות בודדות נדחו בידי בית המשפט והיתר נמחקו מסיבות שונות. בעקבות הליכים משפטיים אלה, שולמו בשנת 2011 כ-2.5 מיליון ₪ לעובדים פלסטינים שזכויותיהם נפגעו. עדיין, מכיוון שברוב המקרים הדבר נעשה בפשרה, לרוב קיבלו העובדים סכומים נמוכים ממה שהיה מגיע להם לפי חוק.

עובדים בישראל ללא היתר

הכורח הדוחק בפרנסה בקרב תושבי הגדה המערבית, הצורך בידיים עובדות מצד מעסיקים ישראלים, והמגבלות שמטילה ישראל על מתן היתרים לעובדים, מביאים לכך שבין 20,000 ל-30,000 פלסטינים עובדים בישראל ללא היתר.¹¹⁴ רוב רובם הינם אנשים מן היישוב ושומרי חוק, שהמצוקה הכלכלית הקשה בה הם נתונים והצורך לפרנס את משפחתם מביאים אותם להיחשב לעבריינים לפי החוק הישראלי. רבים מהם מוגדרים כמנועים ביטחוניים, ואינם מוצאים מעסיק שיגיש עבורם בקשה להסרת המניעה ולכן אינם רשאים להכנס לישראל כחוק; אחרים אינם עונים על הקריטריונים של גיל ומצב משפחתי שקבעה ישראל למתן היתר עבודה בישראל: הגיל הממוצע של העובדים ללא היתר נמוך יותר משל בעלי ההיתרים (29 לעומת 37), ושיעור הרווקים ביניהם גבוה יותר (43% לעומת 15%).¹¹⁵

עובדים ללא היתר נכנסים לישראל בדרך לא דרך ולנים בישראל בתנאים לא תנאים, על מנת להמנע מהתלאות והסיכונים שכרוכים בכניסה יומיומית לישראל.

עבדאללה (שם בדוי), בן 41, נשוי ואב לששה ילדים, מתגורר באזור טובאס שבצפון הגדה המערבית.¹¹⁶ לאחר עשרים שנות עבודה בחברת בניין ישראלית ביפו הוטלה עליו מניעה ביטחונית ונאסר עליו לקבל היתר עבודה בישראל. על מנת לפרנס את משפחתו, מנסה עבדאללה להיכנס לישראל בכל דרך אפשרית ולעבוד ללא היתר.

ביום 11.5.09 התאספו 61 עובדים פלסטינים, בהם עבדאללה, בסמוך למחסום הישראלי באזור יריחו. עבדאללה סיפר לקו לעובד כי למקום הגיעה משאית שחורה, וכל עובד שילם לבעליה 210 ₪. על המשאית היה מיכל בגודל 15 מ"ר, שאורכו שישה מטרים ורוחבו שני וחצי מטרים. במיכל היו כמה חורי אוורור קטנים. כל הפועלים הוכנסו אל המיכל, והמשאית נעה לכיוון ישראל. המשאית הצליחה לעבור את המחסום, אך אחרי כחצי שעה של נסיעה בשטחי ישראל החלו מכוניות משטרה לרדוף אחריה עד שעצרו אותה. השוטרים פתחו את דלת המיכל, ראו את כל האנשים הדחוסים בתוכו וסגרו את הדלת כשהעובדים בפנים. השוטרים חקרו את הנהג במשך כשלוש שעות, בזמן שהפועלים זועקים לעזרה בתוך המיכל. עם סיום החקירה חזרה המשאית

¹¹⁴ ר' נתונים לעיל, בעמ'

¹¹⁵ דו"ח בנק ישראל לשנת 2009, בעמ' 212, ב-www.bankisrael.gov.il/deptdata/mehkar/doch09/heb/p5.pdf

¹¹⁶ ר' קו לעובד, מיהו הדופק על קירות המיכל?, 30.9.09, ב-www.kavlaoved.org.il/media-view840b.html?id=2570

לכיוון המחסום, כשהפועלים בתוכה. כשעצרה המשאית במחסום, החלו הפועלים לדפוק על דפנות המיכל עד שפתחו להם את הדלת. הם נחקרו בנפרד, ולאחר מכן שוב הוכנסו למיכל, שוחררו בשטחי הרשות ושוב לבתייהם.

בסך הכל נמצאו העובדים במיכל מהשעה תשע בערב עד אחת וחצי בלילה. חלקם התעלפו במהלך השעות הללו, ואחרים סבלו מקוצר נשימה.

העובדים הפלסטינים חסרי ההיתרים פגיעים לניצול אף יותר מאחיהם שעובדים בהיתר, אך הם חוששים מלהתלונן על הפרת זכויותיהם. לפי חוקי העבודה הישראליים, מלוא הזכויות הסוציאליות מגיעות לכל עובד בישראל, בלי קשר להיותו בעל היתר תעסוקה בישראל או לא. למרות זאת, מעסיקים ישראלים רומסים בגסות את הזכויות של עובדיהם נטולי ההיתרים: משכורתם דלה והם אינם מקבלים תשלום על חופשות, ימי מחלה, חגים, וכיוצא באלה. השכר היומי הממוצע של עובד ללא היתר בישראל עמד בשנת 2008 על 124 ₪, בעוד שעובד עם היתר הרוויח 141 ₪ ליום בממוצע.¹¹⁷

מבחינת המעסיקים הפער גדול יותר, שכן עלות העסקתו של עובד פלסטיני עם היתר עבודה יקרה ב-70% לעומת העסקת עובד ללא היתר (כ-210 לעומת 124 ₪, בהתאמה), בשל הכורח לשלם למת"ש עבור זכויותיו הסוציאליות של העובד "חוקי". הפער הגדול הזה מהווה תמריץ משמעותי להעסקת פלסטינים בלא היתרי עבודה.¹¹⁸

מעסיקים נוטים להקל ראש באמצעי ההגנה והבטיחות שהם מספקים לעובדיהם הבלתי רשמיים. במידה שעובד ללא היתר נפגע בתאונת עבודה המעסיק נוטה להתנער ממנו, והעובד מתקשה להוכיח מול ביטוח לאומי את זכאותו לסיוע מהמדינה.

סוהיב זיוד, בן 19 מכפר סילה שבאזור ג'נין, עבד בבניין בכפר דבוריה שבישראל באמצעות קבלן בשם מוחי קאסם, ללא היתר תעסוקה או אישור כניסה לישראל. באוגוסט 2011 נפל סוהיב מפגיוס בגובה של שישה מטרים ואיבד את הכרתו. המעסיק פחד להזמין אמבולנס, הסיע את סוהיב במצב אנוש לכניסה של קופת החולים שבכפר, וברח.

עובדי המרפאה נאלצו להזעיק מסוק למקום, כדי להעביר את סוהיב לבית חולים רמב"ם. לאחר כחודש של אשפוז, כשהוא עדיין מחוסר הכרה, החליטה הנהלת בית חולים להעבירו לשטחי הרשות הפלסטינית, בהעדר כיסוי מצד ביטוח לאומי להוצאות האשפוז. סוהיב הועבר לבית חולים רפידים בשכם, ולאחר חודשיים לבית החולים בג'נין, שם הוא מאושפז עד היום, עדיין ללא הכרה. עד היום, מסרב מעסיקו של סוהיב למלא את הטופס לביטוח הלאומי בו הוא מאשר כי העובד נפגע בעת העבודה אצלו, ומשום כך המשפחה משלמת מכיסה לבית החולים.

פלסטינים שעובדים בישראל ללא היתר נתונים לסכנת מעצר וגירוש ומצויים בפחד מתמיד מהרשויות. אלה מהם שנתפסים בידי הרשויות לרוב נלקחים לתחנת המשטרה, שם נפתח להם תיק פלילי. בדרך כלל הם אינם מועמדים לדין, אך במידה שהם מובאים למשפט, לרוב מוטל עליהם עונש של שלושה חודשי מאסר. לעונש זה נלווה אחר כך עונש כבד לא פחות – הטלת מניעה משטרית לשלוש שנים, שמונעת מהם כניסה לישראל על מנת לעבוד בה כחוק.¹¹⁹

¹¹⁷ דו"ח בנק ישראל לשנת 2009, בעמ' 212 (ר' פרטים בהערה מס' 115).

¹¹⁸ שם, בעמ' 213.

¹¹⁹ מחסום ווטש, מורה נבוכים, בעמ' 15-16. ר' לעיל בעמ'

הפרת זכויות של עובדים פלסטיניים בהתנחלויות שבגדה המערבית

בנוסף לפלסטינים שעובדים בישראל בהיתר, מספר דומה של פלסטינים עובדים בהיתר אצל מעסיקים ישראלים בגדה המערבית, ובסוף שנת 2011 הם מנו 26,831.¹²⁰ מספרם הולך וגדל בשנים האחרונות, בעידוד הרשויות, מאז שמנה כ-15,000 בשנה 2006.¹²¹ למעלה מרבע מהעובדים הללו – כ-5,800 – עבדו בשנת 2011 בכ-20 אזורי תעשייה ישראלים בגדה המערבית.¹²² בנוסף, עובדים כ-10,000 פלסטינים ללא היתר בהתנחלויות. רובם מועסקים בחקלאות בבקעת הירדן בעונת הגידוד והקטיף, לרבות ילדים מגיל 12 ומעלה.¹²³

קבלת אישורי עבודה בהתנחלויות קלה מאשר בישראל, שכן אין הגבלה מספרית של מיכסה על העסקתם וגם לא הגבלת גיל ומצב משפחתי. במקרים מסויימים אפילו עובדים שהוטלה עליהם מניעה ביטחונית, שאוסרת את כניסתם לישראל, רשאים לעבוד בהתנחלויות באישור איש הביטחון של המקום.¹²⁴

בעקבות עתירה של קו לעובד, קבע באוקטובר 2007 הרכב מורחב של תשעה שופטי בג"ץ פה אחד כי את חוקי העבודה הנהוגים בישראל אמורים לכבד גם מעסיקים ישראלים בגדה המערבית כלפי עובדיהם – ישראלים כפלסטינים.¹²⁵ הדיון המשפטי התמשך כ-12 שנים, בעוד שהמדינה טוענת כי בגדה חלים דיני העבודה הירדניים, שלא מגנים על זכויות כמו שכר מינימום, פיצויי פיטורים וזכויות סוציאליות שונות.

למרות שחלפו כחמש שנים מיום פסיקת בג"ץ, מעסיקים ישראלים בהתנחלויות ובאזורי התעשייה שבגדה המערבית מוסיפים לשלול את זכויות עובדיהם הפלסטינים דרך שגרה, בהיקף גדול בהרבה מהיקף שלילת הזכויות של אחיהם שעובדים בישראל: רוב רובם של העובדים משתכרים פחות משכר המינימום, שכרם מולן מעת לעת, נשללות מהם זכויות סוציאליות והם חשופים לסיכונים בעבודתם, כפי שמראה גם מבקר המדינה.¹²⁶

הפגיעה הבוטה בזכויות העובדים הפלסטינים מידי מעסיקים ישראלים בגדה מתאפשרת משום שאכיפת הרשויות על העבריינים כמעט ואינה קיימת. הגופים שאמורים לקיים אכיפה זו הם קמ"ט תעסוקה של המינהל האזרחי (אותו גוף שמטפל במתן ההיתרים למעסיקים הישראלים

---

¹²⁰ אברהמס, 6.12.11. לפרטים ר' הערה מס' 3. במספר זה כללנו עובדים פלסטינים במזרח ירושלים ובאזור תעשייה עטרות, שמוצגים באותו מכתב כחלק מישראל, אולם למעשה הם חלק מהגדה המערבית ולכן נכללו כאן בהתנחלויות.

¹²¹ דו"ח ישראל ל-AHLC מ-22.09.09 (פרטים בהערה מס' 2), בעמ' 9.

¹²² מבקר המדינה, דו"ח ביקורת שנתי 62 לשנת 2011, פרק שביעי, בעמ' 1678, ב-

www.mevaker.gov.il/serve/contentTree.asp?bookid=611&id=57&contentid=&parentid=undefined&w=1024&hw=698

(להלן: דו"ח מבקר המדינה). לנתון שבדו"ח מבקר המדינה הוספנו את הנתון לגבי אזור

התעשייה עטרות, אצל אברהמס, 6.12.11 (לפרטים ר' הערה מס' 3)

¹²³ סרטון וידאו של ארגון מען מתעד עבודת ילדים פלסטינים בחקלאות בהתנחלויות בבקעת הירדן, בתנאים מסוכנים, תוך קבלת שכר זעום תמורת שעות עבודה ארוכות. ב-

www.youtube.com/watch?v=DqUjWpV6NYg&feature=g-upl&context=G28fce34AUAAAAAAAAAAAA

¹²⁴ ר', למשל, סיפורם של כיפאח ואחמד, לעיל בעמ' מס'

¹²⁵ בג"ץ 5666/03, עמותת קו לעובד ואח' נ' בית הדין הארצי לעבודה בירושלים ואח', פס"ד מיום 10.10.07, ב-

law.haifa.ac.il/lawatch/lawatch_files/2007labor566603.htm. לפי פסיקות של בית הדין האזורי והארצי לעבודה מאוגוסט 2011 ומאפריל 2012 (תע"א ירושלים 1729-10, אבראהים מסאעד נ' קיבוץ גלגל, ב-

www.ruling.co.il) נקבע כי פסק הדין הנזכר של בג"ץ חל רטרואקטיבית, גם לגבי התקופה שלפני מתן פסק הדין. בין השופטים בבתי הדין האזוריים עדיין קיימת מחלוקת בנוגע לתחולתו הרטרואקטיבית של פסק הדין, וחלקם גורסים כי הוא מחיל את החוק הישראלי רק החל ממועד מתן פסק הדין.

¹²⁶ דו"ח מבקר המדינה לשנת 2011, בעמ' 1674 (לפרטים ר' הערה מס' 122). ר' גם, למשל, דוחות קו לעובד: עובדים

פלסטינים המועסקים בהתנחלויות, 2008, ב-2249 www.kavlaoved.org.il/media-viewd860.html?id=2249; מי בונה את ההתנחלויות? ניצול עובדים פלסטיניים בהתנחלויות הישראליות בגדה המערבית, דילמות ותנאי העסקה, 2009; לעבוד כדי לשרוד, תנאי העסקתם של עובדים פלסטינים בהתנחלויות, 2010, ב-

www.kavlaoved.org.il/UserFiles/File/palestinians2010.pdf. להלן: דו"ח קו לעובד, עובדים בהתנחלויות.

ולעובדיהם הפלסטינים) ומשרד התמ"ת. הללו כמעט ואינם מטפלים בתלונות שנשלחות אליהם על פגיעות בעובדים וגם אינם מקיימים הליכי בקרה ופיקוח שוטפים על המעסיקים בגדה המערבית כדי לוודא שהם מכבדים את זכויות עובדיהם, ועל מנת להרתיע את העבריינים. כך, מוסיפים מעסיקים להעביד פלסטינים בתנאי ניצול קשים ולגרוף רווחים על חשבונם, כמתואר להלן.

בדו"ח השנתי של מבקר המדינה לשנת 2011 צויין כי המינהל האזרחי ומשרד התמ"ת לא הקפידו על עריכת ביקורות שוטפות במפעלים שבניהול ישראלי בגדה המערבית, על מנת לאכוף את חובת תשלום שכר המינימום על מעסיקים ישראלים.¹²⁷ ראש ענף כלכלה במינהל האזרחי אישר באוקטובר 2010 כי מזה מספר שנים לא בוצעו כמעט ביקורות על העסקת פלסטינים בגדה וקבע כי "כיום לא מתבצעת בקרה רישומית על תשלומי שכר מינימום וזכויות סוציאליות בגין העסקת פועלים פלסטיניים בהתיישבות", וכי העדר הביקורת והאכיפה בשטח, גורמים ל"התרחבות תופעות פסולות של פגיעה ממשית בזכויות הבסיסיות של הפועלים הפלסטיניים ומזמינים ביקורת בינלאומית".¹²⁸

ארגון קו לעובד עורך סדנאות לעובדים במקומות שונים בגדה המערבית בשיתוף עם סניפי האיגודים המקצועיים הפלסטיניים, על מנת לעלות את מודעותם לחוקי העבודה הישראליים, לזכויות שאלה מעניקים להם, ולדרכים שעומדות בפני העובדים על מנת לדרוש את מימוש זכויותיהם.¹²⁹ רבים מהעובדים שהגיעו לסדנאות לא ידעו, למשל, על קיומו של שכר מינימום שהמעסיק חייב לשלם להם, ועל כך שביטוח לאומי מחוייב לסייע להם במקרה של תאונות עבודה, שכן הרשויות לא טרחו לספק להם מידע זה. כתוצאה מפעילות הארגונים, עובדים שחשבו שמעסיקהם עושים להם טובה בעצם העסקתם, הבינו כי הם זכאים לעבוד בתנאים הולמים, על פי החוק. חלה מגמה של העצמת העובדים בהתנחלויות ותהליכים של התארגנות ומחאות במפעלים השונים. מספר גדל של עובדים מגישים תלונות ותביעות כנגד מעסיקהם, בליווי משפטי של קו לעובד.

שכר זעום ללא זכויות נלוות

עוד טרם פסיקת בג"ץ, מעסיקים ישראלים בהתנחלויות היו מחוייבים לשלם לעובדיהם הפלסטינים את שכר המינימום הנהוג בישראל, מכוח צו צבאי משנת 1982.¹³⁰ מאז תחילת 2008 חל הצו גם על מעסיקים ישראלים בגדה המערבית מחוץ לתחומי היישובים, למשל באזורי התעשייה. למרות זאת, עד היום, רובם המכריע של העובדים הפלסטינים בהתנחלויות – לרבות עובדים מקצועיים וותיקים – משתכרים פחות משכר המינימום, שנקבע על 22 ₪ לשעה ו-164 ₪ ליום,¹³¹ ובדרך כלל שכרם עומד על פחות ממחציתו. שכר העובדים החקלאיים בבקעת הירדן עומד על ממוצע של 60-80 ₪ ליום עבודה, ושכרם של עובדי התעשייה נע בין 80 ל-120 ₪ ליום.

¹²⁷ בתקופה שבין אפריל 2006 ועד יוני 2010 ערך משרד התמ"ת ביקורות רק בארבעה אזורי תעשייה מבין כ-20, ובשנה שלאחר מכן לא ערך כלל ביקורות שוטפות, אלא רק קיים בדיקות בעקבות תלונות. דו"ח מבקר המדינה, בעמ' 1666 (לפרטים ר' פרטים בהערה מס' 122).

¹²⁸ מכתב מרע"ן כלכלה במינהל האזרחי לראש המינהל האזרחי מאוקטובר 2010, מוזכר בדו"ח מבקר המדינה בעמ' 1677.

¹²⁹ ר' למשל קו לעובד, דיווח על סדנא בכפר ג'וריש בנפת שכם, 13.2.12, ב-www.kavlaoved.org.il/media-view2919.html?id=3402; קו לעובד, פועלי עקרב שואלים..., 15.6.09, ב-www.kavlaoved.org.il/media-view735e.html?id=2342

¹³⁰ צו בדבר העסקת עובדים במקומות מסוימים (יהודה והשומרון) (מס' 967) התשמ"ב-1982.

¹³¹ כך החל מיולי 2011. ר' אתר המוסד לביטוח הלאומי, ב-www.btl.gov.il/MEDINIYUT/GENERALDATA/Pages/%D7%A9%D7%9B%D7%A8%20%D7%9E%D7%99%D7%A0%D7%99%D7%9E%D7%95%D7%9D.aspx

במקרים רבים מולן שכרם של עובדים, ובמרבית המקרים עובדים אינם מקבלים תשלום עבור חגים, הבראה, מחלה, שעות נוספות וחופשות.

חברת "מיה תבליני החיים" שבמישור אדומים מעסיקה כ-180 עובדים פלסטינים מאזור יריחו, חברון ורמאללה. סלימאן רמדאן, שעבד כאחראי על הפעלת המכונות במפעל, עבד חמישה ימים בשבוע מהשעה 07:00 בבוקר ועד השעה 19:00 בערב, ולפעמים גם מאוחר יותר. תמורת עבודתו קיבל סלימאן בין 2,500 ל-4,000 ש"ח לחודש, על פי חישוב שערך המעסיק ולא הוסבר לסלימאן.

שכרו של סלימאן, כמו של יתר העובדים במפעל, לא הגיע לשכר המינימום שנקבע חוק, וכמוהם - גם הוא לא זכה ליתר הזכויות שמגיעות לו, כמו ימי חופשה ומחלה, דמי הבראה, הוצאות נסיעה וקבלת תלושי שכר. עובדי המפעל מקבלים את שכרם בצ'קים, ללא ציון מספר הימים שעבדו.

סלימאן התחיל את עבודתו במפעל בסוף שנת 2009, ובפברואר 2011 פוטר ללא הודעה מוקדמת, לאחר שכסוף עם המעסיק לגבי הפעלת מכונה. אחרי פיטוריו, הגיש סלימאן תביעה באמצעות קו לעובד, על מנת לקבל בדיעבד את הזכויות שנשללו ממנו.

עד כה הוגשו בבית הדין לעבודה בירושלים 35 תביעות כנגד חברת "מיה תבליני החיים" בידי עובדים שעזבו את העבודה או פוטרו ממנה - כולן בגין אי תשלום זכויות סוציאליות והפרשי שכר מינימום. בדרך כלל מסתיימות התביעות בהסכם פשרה על סכומים נמוכים מסכום התביעה, בשל היעדר ראיות. כתוצאה מכך, אין הרתעה של רשויות האכיפה כלפי החברה, שכן זו אינה מפסידה מכך שהיא לא משלמת לעובדים לפי החוק באופן קבוע; גם אם תיתבע, היא לכל היותר תידרש לשלם פחות ממה שהיתה אמורה לשלם לעובדים מראש על פי החוק. החברה מיוצגת בכל התביעות בידי מנכ"ל החברה ובעל המניות אודי ורטהיימר, כך שגם שכר טרחה לעורך דין נחסך ממנה.

העלמת תיעוד ודיווח כוזב לגבי העסקה

ככלל, מעסיקים ישראלים בבקעת הירדן ורוב המפעלים הישראליים שבאזורי התעשייה בגדה המערבית אינם מספקים לעובדיהם תלושי משכורת ואינם מנהלים יומני נוכחות. במפעלים אחדים המעסיקים לוקחים מן העובד ביום עבודתו האחרון את אישור העבודה שניפק לו המינהל האזרחי, והעובד נשאר בלי מסמך מקורי שעשוי להוכיח כי הוא הועסק בידי מעסיק זה או אחר. לאחרונה, עובדים פלסטינים שמועסקים אצל מתנחלים בבקעת הירדן סיפרו לקו לעובד כי אישורי העבודה כבר לא נמסרים לידם כלל, וכי קצין הביטחון של ההתנחלות מכניס אותם לתחומי ההתנחלות מדי בוקר לאחר שהוא בודק במחשב אם יש להם אישור. הדבר אינו מאפשר להם אפילו להשתמש בצילום של אישור העבודה המקורי, שמעולם לא נמסר לידם.

בחלק מהמקרים המעטים בהם נתנו מפעלים תלושי משכורת, הם הפסיקו לעשות כן אחרי פסיקת בג"ץ, על מנת להעלים ראיות במקרה שעובדים יתבעו אותם בבתי דין לעבודה. במקרים אחרים מוסרים מעסיקים ישראלים בגדה דיווח כוזב לגבי היקף העבודה של עובדיהם, רושמים מספר ימי עבודה קטן מימי העבודה בפועל ומצהירים בתלושי המשכורת שהם משלמים לעובדיהם את שכר המינימום.

לפי תיקון לחוק הגנת השכר משנת 2009, ההוכחה בדבר רישומי נוכחות של עובדים מוטלת על המעסיק, ואם הלה אינו מציג תיעוד כזה, יקבל בית הדין את רישומי העובדים.¹³² על מנת לסייע לעובדים בהתנחלויות, ארגון קו לעובד מצייד אותם ביומני רישום, ומנחה אותם לנהל רישום מסודר ומדויק של שעות עבודתם במקרים הרבים בהם המעסיק פוטר עצמו מלעשות כן.

רישומים אלה הוכרו על ידי בית המשפט במספר תביעות של קו לעובד. באחת התביעות התעקש העובד לקבל את המגיע לו, לאחר שהציג רישום ימי עבודה שעשה בעצמו ביומן נוכחות שקיבל מעמותת קו לעובד. בהיעדר רישום של המעסיק, העדיף בית המשפט את גרסת העובד על פני זו של המעביד, והציעה פשרה לפיה ישולמו לעובד 35,000 ₪. העובד, שעבד שנתיים וחמישה חודשים אצל אותו מעסיק, קיבל סכום זה, שהינו גבוה באופן חריג ביחס לסכומים שבית המשפט מציע כפשרה עבור תקופת עבודה קצרה יחסית.

התנערות מאחריות באמצעות העסקה דרך קבלנים

מעסיקים ישראלים בגדה המערבית מעסיקים כ-30% מעובדיהם הפלסטינים באמצעות קבלנים פלסטינים. בדרך כלל תפקיד הקבלן הוא לגייס עובדים ולשבץ אותם בעבודה, אך לעיתים הוא גם מפקח על עבודתם ומשלם את שכרם במזומן, מתוך הכסף שהוא מקבל מהמעסיק. רוב העובדים בבקעת הירדן מועסקים באמצעות קבלנים פלסטינים. חלקם הגדול הם פועלי חקלאות עונתיים, אשר עוברים בין מספר מעסיקים בשיבוץ אקראי שנעשה בידי הקבלנים – מה שאינו מאפשר להם לצבור זכויות במהלך השנים. מספר מפעלים באזורי התעשייה התחילו אף הם להעסיק את עובדיהם דרך קבלנים בשנים האחרונות.

ההעסקה דרך קבלנים מעמעמת את הקשר בין המעסיק הישראלי לעובדים הפלסטינים, שלפעמים בקושי יודעים את שם המעסיק שלהם. בכמה מקרים נרשם שמו של הקבלן באישור ההעסקה תחת הכותרת של המעסיק, וכך מנסה המעסיק להתחמק ממתן זכויות לעובדים על-פי הדין הישראלי. בין הקבלן והמעסיק לבין העובדים אין חוזה עבודה ברור, והעובדים נותרים גגעים עוד יותר לשלילת זכויותיהם.

בחודש יוני 2010 קבע בית הדין לעבודה בירושלים כי במקרה של ישראלים שמעסיקים פלסטינים באמצעות קבלנים, האחריות להפרת תנאי ההעסקה מוטלת הן על הקבלן והן על המעסיק. פסק דין זה הניע עובדים נוספים לתבוע את זכויותיהם בבית משפט.

אימאן (שם בדוי), בת 34 מן הכפר נועימה שבאזור יריחו, עובדת בהתנחלויות שבבקעת הירדן מאז סיום לימודיה בתיכון, ומסייעת בפרנסת משפחתה.¹³³ במשך חמש שנים היא עבדה בחממות התבלינים שבמושב נעמה, בתנאים קשים: "היו לי כאבים בכל הגוף, ובמיוחד ברגליים. החממה הייתה לוהטת ועבדתי שעות ארוכות. יום העבודה התחיל בשעה שש בבוקר והסתיים לאחר 11 שעות ולעיתים לאחר 13 שעות, כאשר ניתנה לנו רק הפסקה אחת". מעסיקיה של אימאן, "איתן וינון חקלאות בע"מ", שילמו לה 50 ₪ ליום עבודה בן 8 שעות ו-10 ₪ עבור כל שעה נוספת, ושללו ממנה את הזכויות המגיעות לה על-פי חוק.

¹³² חוק הגנת השכר (תיקון מס' 24), התשס"ח-2008, סעיף 26 ב'. פורסם בספר החוקים מס' 2162 ביום 6.7.08, נכנס לתוקף בינואר 2009. ב-www.tamas.gov.il/NR/exeres/FC147A6E-D7A4-4107-BF8C-1C619E45DB8B.htm

¹³³ ר' קו לעובד, בנות ערובה – עובדות פלסטיניות בהתנחלויות, 30.8.10, ב-www.kavlaoved.org.il/media-view783b.html?id=2932; קו לעובד, ביה"ד לעבודה פסק: גם ה"ראיס" וגם המעסיק יהיו אחראים לשכר העובדות, 3.6.10, ב-www.kavlaoved.org.il/media-view91ba.html?id=2822

כמו עובדות רבות אחרות, גם אימאן לא ידעה מהן זכויותיה כעובדת, אולם בעקבות השתתפות במספר סדנאות שקיימו עמותת קו לעובד והאיגודים המקצועיים ביריחו, היא התאגדה עם חמש עובדות נוספות, והן הגישו בשנת 2007 תביעה נגד מעסיקן. העובדות תבעו בבית הדין לעבודה בירושלים באמצעות קו לעובד את הזכויות הסוציאליות שלא קיבלו בתקופת עבודתן, בתוספת פיצויים.

בכתב ההגנה טענו הנתבעים כי שש הנשים אומנם עבדו בחקלאות במשק, אך מעסיקן הבלעדי היה קבלן פלסטיני, שהיה אחראי על גיוס הנשים, הסעתן אל מקום העבודה וממנו, התשלום להן והאפשרות לפטרן. בחודש מאי 2010 קבע בית הדין בפסק דין חלקי כי העובדות הועסקו הן על ידי חברת "איתן וינון חקלאות בע"מ" והן על ידי הקבלן הפלסטיני.¹³⁴ קביעה זו הרתיעה את המעסיק ודחפה אותו להציע סכומים גבוהים יותר מאלה שהציע בעבר, שהסתכמו בכמה מאות שקלים לכל עובדת. הצדדים הגיעו להסדרי פשרה לפיהם חברת איתן וינון חקלאות בע"מ תשלם לכלל העובדות 128,000 ₪, על אף שלא היו בידיהן תלושי שכר או רישום שעות.

עובדים דיווחו לקו לעובד כי מעסיקים התעלמו מדרישותיהם להעלאת שכר והפנו אותם "לסגור עניינים" עם הקבלנים. הקבלנים משמשים לעתים קרובות כמוציאים לפועל של מדיניות המעסיק, הם מערימים קשיים על עובדים שדורשים את זכויותיהם, וחוסמים קשר ישיר בין העובד לבין המעסיק.

במפעל הטקסטיל "רויאל לייף" שבאזור התעשייה ברקן עובדים כ-60 עובדים פלסטינים מאז שנת 2004. הם מועסקים באמצעות קבלן פלסטיני, ובאישורי העבודה שלהם מצויין שם מעסיק אחר מזה שהם עובדים אצלו בפועל.¹³⁵ עובדות המפעל משתכרות בין 8 ל-10 ₪ לשעת עבודה, ואילו העובדים משתכרים בין 10 ל-12 ש"ח לשעה. הקבלן משלם במזומן את המשכורות לעובדים, אשר אינם מקבלים תלושי שכר, ימי חופשה, ימי מחלה, דמי הבראה, שעות נוספות ותשלום עבור חגים.

בחודש מרץ 2008 תבעו 43 מעובדי המפעל את המעסיק בבית הדין לעבודה בתל אביב בסכום שהגיע למאות אלפי שקלים, בדרישה לקבל הפרשי שכר מינימום ותשלום עבור זכויות סוציאליות. בכתב ההגנה הכחישה החברה כי בינה לבין העובדים מתקיימים יחסי עובד-מעביד, וטענה שהם עובדי קבלן פלסטיני. 12 מהעובדים ביטלו את תביעתם לאחר שהובטחה להם העלאה בשכר אם יעשו כן. במקביל, לחץ הקבלן הפלסטיני על העובדים לבטל את תביעתם ואיים עליהם בפיטורים. עשרות עובדים ועובדות פוטרו מהמפעל, מאחר שלא הסכימו לבטל את התביעה. בשל הלחץ והאיומים, הפסיקו מספר עובדות את עבודתן במפעל והקימו מתפרה בכפר בורקין. הן טענו כי הקבלן פתח במסע הסתה כנגדן ומנע מהן לשלוח סחורה במטרה לסגור את המתפרה. לדבריהן: "הקבלן איים עלינו שישרוף את המתפרה וירדוף אותנו בכל מקום עבודה בו נעבוד". בעקבות התביעה זכו 23 מהתובעים בפיצויים בסך 10,000-27,000 ₪ לכל אחד, במסגרת הסכם פשרה. לגבי שמונה התובעים הנותרים התעקש המעסיק והיה מוכן לשלם סכומים נמוכים מאד כפשרה, וההליכים לגביהם ממשיכים להתנהל בבית הדין לעבודה.

¹³⁴ עב 3105/07, מונא מחמוד אל סמאראת ואח' נ' איתן וינון חקלאות בע"מ, פסק דין חלקי מיום 24.5.09, ב- www.psika.org.il/29459-1355.html

¹³⁵ ר' פרסומי קו לעובד: דו"ח עובדים בהתנחלויות 2008, 2010 (לפרטים ר' הערה מס' 126); קבלן פלסטיני מתנכל לעובדים פלסטינים בהתנחלויות, 8.6.09, ב- www.kavlaoved.org.il/media-view8f7c.html?id=2331.

מאבק המעסיקים בהתארגנויות העובדים

עובדים רבים בהתנחלויות חוששים לדרוש שיפור בתנאי העבודה שלהם, בשל חשש מפיטורים ומשלילת אישור ההעסקה שלהם. מעסיקים לא מהססים להשתמש באיומי פיטורים כדי לחוץ על עובדיהם להפסיק לדרוש העלאה במשכורת או למשוך תביעה מבית משפט לדיני עבודה, והם נאבקים בארגוני עובדים שמנסים לשפר את זכויותיהם.

במפעל טל אל שבאזור התעשייה ניצני שלום שליד טול כרם ניהלו העובדים שביתה במשך שלושה שבועות בנובמבר 2007.¹³⁶ לאחר שהנהלה פיטרה שלושה מחברי ועד העובדים התפרק הוועד, והעובדים דיווחו על תחושות של פחד וביבלוב. קו לעובד הגיש נגד המפעל תביעה בגין פיטורים שלא כדין. החברה טענה שלא ידעה על התאגדות העובדים, וכי פיטרה את העובדים בגלל שהתרשלו בעבודתם. לאחר דיון בבית הדין לעבודה, והקושי להוכיח את הקשר בין הפיטורים לשביתה ולהיות העובדים חברי וועד, נסגרו שלושת התיקים בהמלצת בית הדין בהסדרי פשרה, והעובדים קיבלו סכומים שנעו בין 12,000 ל-16,000 ₪.

העובדים הפלסטינים במפעל לייצור שיש אבן בר בע"מ השתכרו שכר זעום של 70 ₪ נטו ליום עבודה של שמונה וחצי שעות במשמרת היום, וכ-170 ₪ נטו למשמרת לילה של כ-15 שעות עבודה.¹³⁷ הלנת שכר של כארבעה חודשים היתה נוהג רגיל בתשלום המשכורות במפעל לעובדים, אשר לא קיבלו כלל זכויות סוציאליות נלוות בכל שנות עבודתם.

בעקבות איומים בתביעה מצד עובדי המפעל, פתחה הנהלת המפעל בסדרת לחצים, על מנת להביא אותם לוותר על זכויותיהם. ההנהלה הציעה להם לקבל סכומי כסף קטנים בהרבה מן המגיע להם, ואיימה כי אם לא יסכימו לכך, תיקח להם את היתרי העבודה. כתוצאה מכך, חלק מעובדי המפעל עזבו את מקום עבודתם, בעוד שאחרים נכנעו ללחצים. באפריל 2008 הפסיק המפעל את פעילותו, ומשום כך חדל מלחדש לעובדים את אישורי העבודה שלהם.

בחודש יולי 2008 הגיש קו לעובד תביעות בשם עשרות מעובדי המפעל לבית הדין האזורי לעבודה בירושלים, בדרישה מחברת אבן בר ומבעליה אייל יונה לשלם הפרשי שכר מינימום למשך כל תקופת עבודתם, בנוסף לכל הזכויות הסוציאליות להם הם זכאים כחוק – בממוצע סכום של 60,000 ₪ לעובד.

תוך ניצול מצבם הכלכלי הקשה של העובדים, לחצה חברת אבן בר על העובדים ושכנעה את רובם לבטל את תביעותיהם, בתמורה לסכומי כסף נמוכים מאד, יחסית לסכומים שתבעו העובדים. עשרה עובדים עמדו על שלהם למרות הלחץ שהפעילה עליהם החברה, והם ממתינים לפסק דין בעניינם.

אחת התגובות של מעסיקים עבריינים לאפשרות של תביעה נגדם, היא ניסיונם למנוע מעובדיהם לתבוע: בסוף 2011 החל ארגון קו עובד לקבל דיווחים מעובדים פלסטינים כי מעסיקיהם הישראלים דורשים מהם שיחתמו על התחייבות שלא לתבוע בעתיד את זכויותיהם, ועל הסכמה לוותר על זכויות שלא שולמו להם בעבר, נוכח תשלום בהתאם לחוק ממועד החתימה ואילך. המעסיקים איימו על העובדים בפיטורים במידה שיסרבו לחתום כפי שנדרש מהם.

יוסף אלשיך מהכפר עזון התחיל לעבוד בפברואר 2010 במפעל ההלבשה "מתאים ליי" שבאזור התעשייה ברקן. הוא עבד כל יום משעה 8:00 בבוקר ועד 21:00 בלילה, ולפעמים אף מעבר לשעות

---

¹³⁶ ר' קו לעובד, דו"ח עובדים בהתנחלויות, 2008 (לפרטים ר' הערה מס' 126).
¹³⁷ שם.

אלו, בתמורה, הוא קיבל 12 ש"ח לכל שעת עבודה. יוסף פוטר בדצמבר 2011 לאחר שסירב לתתם על מסמך בו הוא מאשר שקיבל את שכר המינימום הקבוע בחוק, ואיתו עובדים נוספים.

בתגובה לפניית קו לעובד הודיעה חברת "מתאים ליי" כי העובדים אינם מועסקים על ידה, אלא על ידי קבלן פלסטיני. שלושה מהעובדים בחרו לתבוע את חברת "מתאים ליי" באמצעות קו לעובד. דיונים בחלק מהתביעות נקבעו לאפריל 2013.

תנאי עבודה מסוכנים בתעשייה

בגדה המערבית פועלים כעשרים אזורי תעשייה בניהול ישראלי, חלקם אזורי תעשייה גדולים כמו ברקן, מישור אדומים ואריאל-מערב. בחמש-עשרה השנים האחרונות עברו לאזורי התעשייה הללו מפעלים העוסקים בחומרים מסוכנים; כמו יתר המפעלים במקום, הם ביקשו ליהנות מההטבות הממשלתיות הכלכליות כגון קרקע זולה והטבות מס, וכן מכוח אדם פלסטיני זול ובלתי מפקח. בנוסף, משכו אותם הסטנדרטים הנמוכים של הבטיחות והשמירה על איכות הסביבה בגדה המערבית, והיעדר פיקוח ואכיפה בתחומים אלה.

עובדים רבים במפעלים באזורי התעשייה הישראליים חשופים לחומרים כימיים ועובדים בתנאים של אוורור לקוי. עבודתם נעשית בעמידה ממושכת ובלי לבוש מתאים, והם אינם עוברים הדרכות בטיחות ובדיקות רפואיות תקופתיות. מתחקיר של קו לעובד משנת 2008 עולה כי מבין 3,000 העובדים במפעלים שבאזורי התעשייה בצפון הגדה המערבית, 59% נחשפו לתנאי בטיחות מסוכנים ולא צוידו באמצעי בטיחות הולמים, 20% קיבלו אמצעי בטיחות אשר לא עמדו בתקנים בינלאומיים, ו-17% קיבלו אמצעי בטיחות, אך לא השתמשו בהם, ובמפעל לא היה מי שפיקח על כך. רק 3% מהעובדים קיבלו אמצעי בטיחות הולמים ונגישים והקפידו על שימוש בהם במהלך עבודתם.¹³⁸

במפעל הטקסטיל למצעים רויאל לייף שבאזור התעשייה ברקן, סביבת העבודה רועשת והאווריר מלא אבק. העובדים מתלוננים על חשיפה לחומרי ניקוי מסוכנים ועל עבודה בעמידה ליד מכונות חיתוך ללא אמצעי מיגון. לדברי העובדים, אין במפעל ציוד עזרה ראשונה, ולעיתים קרובות נפגעים עובדים ממכונות האריגה והתפירה. לטענת העובדים, החברה אינה מעסיקה איש בטיחות, הם לא קיבלו הדרכה או אזהרות מפני סיכונים אפשריים בהפעלת המכונות ולא נערכות להם בדיקות רפואיות מטעם החברה.¹³⁹

עובדים במפעלים רבים מדווחים על כאבי ראש בסוף היום, כאבי גב, צריבה בעיניים, קשיי נשימה וכאבי רגליים כתוצאה מעמידה ממושכת. מחושים אלה לא תמיד מאובחנים כמחלות מקצוע, כי ברשות הפלסטינית אין מרפאות לאבחון כזה, ולמרפאות בישראל העובדים אינם נשלחים בידי מעסיקיהם ואינם יכולים להגיע בהעדר אישור כניסה לישראל. עמותת קו לעובד ניסתה לברר עם המוסד לביטוח לאומי ועם קופות החולים בישראל מי מטפל בפניות של מחלות מקצועיות של עובדים פלסטינים המועסקים בהתנחלויות, אך עד כה טרם קיבלה תשובה ברורה.

אשרף (שם בדוי), פלסטיני מכפר קסרה שבאזור שכס, הועסק מספר שנים בהתנחלות מעלה אפרים שבבקעה בייצור חלקי זכוכית צבעוניים המיוצאים למפעלי צעצועים באירופה.¹⁴⁰ אשרף וחבריו נמצאו במוע ישיר עם הצבע, ללא כל אמצעי מיגון ובטיחות כמו מסיכות או כפפות מגן. כתוצאה מחשיפה לחומרים רעילים סבלו העובדים מתופעות כגון קוצר נשימה, איבוד תיאבון ופצעים בפה. אשרף סובל מזה כשנתיים מפגיעה בהליכתו, מאמנזיה ומתופעות נוירולוגיות

¹³⁸ קו לעובד, בטיחות עגומה בהתנחלויות, 2008.

¹³⁹ ר' קו לעובד, דו"ח עובדים בהתנחלויות, 2008 (לפרטים ר' הערה מס' 126).

¹⁴⁰ קו לעובד, עבודה במפעל צעצועים היא לא משחק ילדים, 22.4.10, ב-www.kavlaoved.org.il/media-view0783.html?id=2789

נוספות. הוא קיבל טיפול רפואי אצל רופאים פלסטינים, שלא הצליחו לסייע לו, והוא סובל מכאבים חזקים.

במפעל סולאור לייצור בלוני דלק וגז שבאזור התעשייה ניצני שלום ליד טול כרם התחיל יום העבודה בשעה 6:00 והסתיים 15 שעות לאחר מכן.¹⁴¹ את פני העובדים קיבלו כל בוקר ריחות עזים של גז ואדים, ורעש אדיר של דוחסי אוויר. אטמי האוזניים שקיבלו העובדים לא הצליחו לסנן את הרעש, ואף גרמו להם לדלקות אוזניים חוזרות ונשנות. העובדים עברו בדיקות שמע אך לא קיבלו את תוצאותיהן.

במהלך ניקוי בלוני הגז נאלצו העובדים להחשף ללא מסכות מגן לשאריות של גז מסוכן בשם מתיל ברומיד, מה שגרם להם לתופעות של יובש בגרון, דמע ובחילות. כמו כן, הם נחשפו לאדים שנפלטו מחומרי הניקוי של הבלונים, שפגעו במערכת הנשימה, ולעופרת הנמצאת בצבע בו משתמשים לצביעת בלוני הגז. העובדים לא עברו הדרכות בטיחות ובדיקות תקופתיות, ובעלי המפעל לא הסבירו להם את הסיכונים הכרוכים בעבודתם.

סולימאן (שם בדוי) עבד במפעל סולאור למעלה משבע שנים. הוא נפגע במהלך עבודתו ונמנע מלפנות למוסד לביטוח לאומי לקבלת פיצויים, מחשש פן יפוטר. הוא תיאר כיצד שנתו נודדת מדי לילה בגלל ההדהוד באוזניו ואת הכאבים שחש בקנה הנשימה והריאות בגלל הגזים ששאף. הוא סיפר כיצד הוא שב לביתו אחרי יום עבודה כשגופו כואב וכשהוא סובל מסחרחורות.

טענות העובדים נשלחו בתחילת 2010 בידי קו לעובד להנהלת המפעל, למשרד התמ"ת ולקמ"ט התעסוקה. השניים האחרונים כלל לא טרחו לענות, ואילו בעלי המפעל השיבו כי העובדים מקבלים את אמצעי הבטיחות הנדרשים, המפעל מאושר לפי תקני הבטיחות הבינלאומיים, וקמ"ט תעסוקה מבקר במפעל. קו לעובד התלונן שוב ביולי 2010 בפני הנהלת המפעל, ונענה כי טענות הבטיחות שהופנו אליו הן שקריות, ושבביקורת נוספת שנערכה באותו שבוע על ידי קמ"ט תעסוקה בעקבות דרישת קו לעובד, "נאמר על ידם במפורש שהביקורת עברה בהצלחה ושהם שמחים לראות שהמפעל ממשיך לשפר את רמת הבטיחות".¹⁴²

העובדים שהתארגנו החליטו לשבות במחאה על השכר הנמוך ותנאי העבודה הקשים. השביתה ארכה חודשים ארוכים והמפעל הושבת עד שנמכר לבעלים אחרים. אלו ביקשו מהעובדים לחזור וחתמו עימם על הסכם עבודה. העובדים מדווחים על שיפור ניכר בתנאי עבודתם ובשכרם.

המפעלים העוסקים בחומרים מסוכנים גורמים לנזקים סביבתיים הפוגעים גם בתושבי ההתנחלויות ובסביבה, בעיקר בצורת שפכים תעשייתיים, זיהום אוויר וריחות רעים. איגוד ערים לאיכות הסביבה שומרון מבצע בדיקות שוטפות באזורי התעשייה שבגדה המערבית ומטפל בתלונות הציבור בנושא זה.¹⁴³ בין היתר, טיפל האיגוד בתלונות חוזרות ונשנות על מטרדי ריח קשים ממפעל "ביוזל" שבאזור התעשייה מעלה אפרים, אשר מייצר ביוזל משומן בעלי חיים. על מפעל זה התקבלו גם תלונות בקו לעובד מעובדי המפעל, שסובלים מהצחנה הקשה ששוררת בו.

---

¹⁴¹ קו לעובד, לא בטוחים: העדר אמצעי מיוגן בסיסיים במפעל סולאור, 7.7.10, ב-www.kavlaoved.org.il/media-viewe94a.html?id=2864

¹⁴² תגובת מפעל סולאור לקו לעובד מיום 29.7.10.

¹⁴³ אתר איגוד הערים לאיכות הסביבה שומרון, תעשייה ורישוי עסקים, דו"ח 2010, ב-[www.enviosh.org.il/userfiles/file/tahsaya%20vrisuy%20asakim%202010\(3\).doc](http://www.enviosh.org.il/userfiles/file/tahsaya%20vrisuy%20asakim%202010(3).doc)

תנאי בטיחות ירודים בחקלאות

במושב בבקעת הירדן, איתן קלינסקי¹⁴⁴

בְּמוֹשְׁבִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן
מְעַלִּים בְּמִנוּפִים נְעָרִים פְּלִשְׁתִּינָאִים
לְצַמְרוֹת דְּקָלִים לְגִדּוֹד תְּמָרִים
שְׁמוֹנָה שְׁעוֹת בְּיוֹם
שְׁמוֹנִים שָׁקֶל בְּיוֹם.

בְּמוֹשְׁבִים בְּבִקְעַת הַיַּרְדֵּן
בְּטִבּוּרָה שֶׁל כָּר רֹתֶחַת
כְּלִימָה מְבִישֶׁת מְרַכֵּנָה רֵאשָׁה
אֶל מוֹל נְעָרִים פְּלִשְׁתִּינָאִים
שְׁיוֹמֵם עַל צְמִרַת דְּקָל מוֹנָה
שְׁמוֹנָה שְׁעוֹת בְּיוֹם
שְׁמוֹנִים שָׁקֶל בְּיוֹם.

בשנת 2006 חשף קו לעובד בעיתון הארץ את תנאי העבודה הקשים של פלסטינים המועסקים בקטיף ודילול תמרים בבקעת הירדן. העובדים דיווחו כי הם מועלים במנוף לעצים ונשארים עליהם שעות ארוכות ללא אמצעי מיגון, קסדות ולבוש מתאים.¹⁴⁵ הם נאלצו לאכול ולשתות בעודם על העץ ואפילו לעשות שם את צרכיהם, ולעתים קרובות לא זכו להפסקות בין המעברים מעץ לעץ. רבים מהם סבלו מסחרחורות בזמן העבודה, בשל השהייה במקום גבוה לאורך זמן. מעסיקיהם בבקעת הירדן הכחישו את דיווחי העובדים. בשנים האחרונות פחת נוהג עבודה פסול זה, אך הוא עדיין מתקיים.

עובדים רבים בענף התמרים סובלים משריטות מקוצי התמרים ומפתחים דלקות, מאחר שמעסיקיהם לא מספקים להם כפפות. כמה תאונות התרחשו כשמנופים נפלו ועובדים נהרגו ונפצעו. העבודה המסוכנת והקשה הזו נעשית תמורת כמה עשרות שקלים ביום, ומפקחים עליה קבלנים פלסטינים.

עובד בענף התמרים תאר את עבודתו: "נהג המנוף מעלה את העובדים על עצי הדקל. פעולת הדילול נמשכת בין 20 ל-40 דקות, ואז העובד מועבר לעץ אחר. הדבר ממשיך כל היום, ואנו עובדים בדרך כלל משעה 6:00 בבוקר ועד השעה 16:00 אחרי הצהריים".

עלי (שם בדוי), צעיר בן 17 המועסק בתחום מספר: "אני סובל מדלקות בידי בגלל שריטות קוצי התמרים, [...] וכל פעם שביקשנו קסדה וכפפות זכינו לתגובה שלילית מצד הקבלן והמעסיק גם יחד. אני ממשיד להידקר על ידי קוצי התמרים כל היום, אני תלוי על העץ ללא חבל רתמה, מחכה שהמנוף יגיע בכדי להעביר אותי לעץ אחר".

עומר (שם בדוי), מהכפר ג'פתליק שבבקעה, סיפר למוסף הארץ על שעותיו על העץ: "הטרקטור מרים אותך למעלה, ואתה יושב על כפות התמרים הירוקות של הצמרת, קרוב לגזע. [...] אני לא חושב על שום דבר, חוץ מאשר איך לא ליפול מהעץ, ואיך להספיק לגמור את המיכסה. אני יודע שבכל רגע אני יכול ליפול ולמות, או ליפול ולהפוך לנכה, לשבור יד או רגל. לכן עובדים ביד אחת, ומחזיקים בעץ ביד השנייה. זה קשה נורא. הגוף מכווץ. האנשים עצבניים, מפחדים. כל הזמן יושבים בכריעה, על הרגליים".

¹⁴⁴ איתן קלינסקי, במושב בבקעת הירדן. קטע משיר של שנכתב בעת האזנה להרצאתה של סלוא עלינאת מקו לעובד.

¹⁴⁵ גיתית גינת, הארץ, טיפסו על עץ גבוה, 13.9.06, ב-www.haaretz.co.il/misc/1.1137128. וכן ר' קו לעובד, עובדים תלויים במרומי העצים בהתנחלויות עמק הירדן הישראליות, 8.6.09, ב-www.kavlaoved.org.il/media-2332; קו לעובד, "תמרים מרים, סביבת עבודה מסוכנת", 2009 (סרטון המתעד את תנאי הבטיחות הלקויים בענף התמרים בבקעת הירדן), ב-www.youtube.com/watch?v=cwTZ2xeSAkM.

גם עובדי החקלאות בשדות הבקעה חשופים לפגיעות בבריאותם. מעבר לבעיות גב כתוצאה מהעמידה על הרגליים שעות ארוכות ביממה, הם מרססים את השדות בחומרי הדברה ללא אמצעי הגנה או ביגוד מתאים, ולצידם נשים וילדים עובדים בקטיפ או גיזום צמחים שהודברו. חלק מהעובדים מקבלים מסכות מגן פשוטות, שאינן מפחיתות את שאיפת החומרים הרעילים. חומרי ההדברה מכילים חומרים מסוכנים שנספגים בגוף דרך דרכי הנשימה ודרך העור, והם עלולים לגרום לאלרגיות, סחרחורות, בעיות ריכוז, חולשה, חוסר תיאבון, בעיות עור ועוד. החומרים מצטברים בגוף, ומהווים סכנה ארוכת טווח. ילדים רגישים לחומרים אלה יותר ממבוגרים ונמצאים בסכנה של פגיעה בפוריות או מחלת הסרטן.¹⁴⁶

הסיבות למצב הבטיחות הירוד במפעלים, במטעים ובשדות הן הניסיון הראוי לגנאי של המעסיקים הישראלים לחסוך באמצעי בטיחות יקרים, העדר הדרכה מתאימה מטעם המעסיקים בדבר בטיחות בעבודה, וההתרשלות הפושעת של הרשויות באכיפת תנאי הבטיחות של הפלסטינים. מבקר המדינה העיר לקמ"ט תעסוקה ולמשרד התמ"ח בדו"ח שפורסם במאי 2012 על "המחדל הנמשך לאורך שנים של היעדר פיקוח ואכיפה משמעותיים בתחום הבטיחות והגיהות במפעלים ישראליים באיו"ש, שיש בו כדי להצביע על זלזול מתמשך בחיי אדם". לדבריו, "התנהלות זו אינה עולה בקנה אחד עם סדרי שלטון תקינים, ויש בה כדי להעמיד בסכנה ממשית את שלומם, בריאותם וחייהם של העובדים באזורי התעשייה".¹⁴⁷

הפקרת עובדים פצועים

העדר הפיקוח על מצב הבטיחות של העובדים משמעו יותר תאונות עבודה. עובדים פלסטינים, שנפצעים במהלך עבודתם אצל מעסיקים ישראלים בשטחים, זכאים להתפנות בידי אמבולנס של מד"א למרפאה או לבית חולים בישראל ולקבל שם טיפול רפואי. למרות זאת, מפניות שהתקבלו בקו לעובד מעובדים פלסטינים שנפצעו בעת עבודתם, בעיקר בענף החקלאות בהתנחלויות, עולה שעם פציעתם – גם אם היתה חמורה – הם לרוב נאלצו לנסוע בכוחות עצמם אל בית החולים הפלסטיני הקרוב, ללא סיוע של המעסיק, שהתנער מאחריותו על פי חוק. לפעמים המעסיקים מסיעים את העובדים הפצועים למחסום הקרוב, ללא דיווח למד"א, על מנת להוציא אותם אל מחוץ לשטח העבודה. במקרים אחרים, מפנה אמבולנס של מד"א את העובדים שנפצעו למחסום, שם הם מועברים לאמבולנס של הסהר האדום, שמסיע אותם לבית חולים בשטחי הרשות הפלסטינית או בירושלים המזרחית.¹⁴⁸ במקרים רבים המעסיקים מפטרים עובד שנפצע בעבודה, או שהם דורשים ממנו לחזור לעבודה בהקדם, אף לפני שהחלים.

עובדים פלסטינים שנפגעו בתאונות בעת עבודתם אצל מעסיקים ישראלים בגדה נתקלים בהליכים ביורוקרטיים שאורכים כשנה מול המוסד לביטוח לאומי, עד שזה מכיר בהם כנפגעים בתאונות עבודה ומאפשר להם לממש את הזכויות המוקנות להם על פי חוק הביטוח הלאומי: כיסוי הוצאות האשפוז, מעקב רפואי למשך שנה בתוך ישראל, תשלום עבור היעדרות מהעבודה עד ל-90 יום ותשלום עבור אחוזי נכות, הנקבעים על ידי ועדה רפואית של המוסד לביטוח לאומי.

---

¹⁴⁶ ר' קו לעובד, חקלאים בהתנחלויות נפגעים מחומרי הדברה, 9.2.09, ב-www.kavlaoved.org.il/media-viewe72c.html?id=2112

¹⁴⁷ דו"ח מבקר המדינה לשנת 2011, בעמ' 1681 (לפרטים ר' הערה מס' 122).

¹⁴⁸ ר' קו לעובד, עובדים הנפצעים בעבודתם אינם מועברים לבתי החולים, 12.10.09, ב-www.kavlaoved.org.il/media-viewfc9b.html?id=2590; קו לעובד, דו"ח עובדים בהתנחלויות 2009 (לפרטים ר' הערה מס' 126).

ישנן כמה סיבות להתמשכות ההליכים: מעסיקים רבים מסרבים לספק לעובד טופס שמאשר כי הוא נפגע בעבודה וזכאי לקבל טיפול רפואי ראשוני על חשבון הביטוח הלאומי, וטופס לתביעת דמי פגיעה מהביטוח הלאומי; העובדה שהעובדים מקבלים טיפול רפואי בשטחי הרשות הפלסטינית ולא בישראל מקשה על הליך ההכרה של המוסד לביטוח לאומי בזכאות העובדים: בגלל החרם של הרשות הפלסטינית על ההתנחלויות, ועדות רפואיות של הרשות אינן נותנות לעובדים בהתנחלויות אישורים על העדר כושר עבודה בעקבות תאונות עבודה, מה שגורם לדרישה של המוסד לביטוח לאומי לתעודה רפואית של קופת חולים כללית, שלעתים קרובות מתקשים העובדים לספק. בנוסף, במקרים רבים העובדים אינם מקבלים תלושי משכורת, ולכן מתקשים להוכיח את קיומם של יחסי עבודה עם המעביד.

עמותת קו לעובד פנתה מספר פעמים בבקשה לתגובת המוסד לביטוח לאומי לנושא, אך נותרה ללא מענה. בפנייתה למד"א, הופנתה העמותה למתאמת הבריאות במנהל האזרחי, שטרם ענתה לפנייה.

אברהם אבו חלף עבד במפעל "מיה תבליני החיים" שבמישור אדומים. בנובמבר 2009 נפגע אברהם בעת עבודתו מנפילת משטח אורז על ראשו ואיבד את הכרתו. מעסיקו הזמין אמבולנס של מד"א, אשר העביר אותו לכניסה ליריחו. משם הועבר אברהם באמבולנס של הסהר האדום הפלסטיני לבית חולים בעיר. לאחר ארבעה ימי אשפוז שוחרר העובד לביתו, והמשיך להיות בטיפול ובמעקב של רופא מבית החולים ביריחו. בסך הכל, קיבל אברהם אישורים רפואיים על אי-כושר עבודה במשך שלושה חודשים.

בינואר 2010 הגיש קו לעובד בקשה לביטוח הלאומי להכיר בתאונת העבודה של אברהם. מכאן התחילה סאגה ביורוקרטית שארכה שנתיים וחצי תמימות, ושרק בסיומה – במאי 2012 – הוכרה פגיעתו של אברהם כתאונת עבודה. מקור העיכוב היה עובדת אשפוזו של אברהם בשטחי הרשות, וכתוצאה מכך סירובה של קופת חולים כללית להנפיק תעודה רפואית שמציינת את תקופת אובדן כושר העבודה שלו בעקבות התאונה. בלי תעודה זו, סירב המוסד לביטוח הלאומי לטפל בבקשה.

נציגי קו לעובד ערכו מספר ביקורים במשרדי הקופה וניסו לשלוח לביטוח הלאומי את המסמכים הרפואיים שהונפקו במשרד הבריאות הפלסטיני, אך לשווא. רק במאי 2012 הצליח הארגון להשיג את התעודה המתאימה מקופת חולים ולשלוח אותה לביטוח הלאומי. עוד באותו חודש נמסר מהמוסד לביטוח לאומי כי התאונה הוכרה, אם כי המוסד הסכים לאשר לעובד דמי פגיעה בעבודה רק בעבור חודש, במקום שלושה חודשים, בנוסף להחזר כספי עבור הוצאות הטיפול הרפואי ששילם מכיסו.

אילו היה אברהם נשלח לקבלת טיפול רפואי בבית חולים בירושלים, כדן - לא היה נאלץ להמתין שנתיים וחצי לכספים שמגיעים לו והיה נחסך הטרטור הביורוקרטי שהיה כרוך בהשגת הכרה בתאונתו.

תלונות פרטניות לרשויות האכיפה

במהלך השנים העביר ארגון קו לעובד עשרות תלונות לקמ"ט תעסוקה על מפעלים ומעסיקים ישראלים בענף החקלאות בגדה המערבית, שהפרו את החוק ושללו זכויות מעובדיהם. רוב התלונות לא נענו. בחודש מרץ 2011 העביר הארגון את העתקי המכתבים למשרד מבקר המדינה. אנשי המבקר ערכו בירור, ומסרו לקו לעובד שקמ"ט תעסוקה הראה להם תשובות רבות לאותן פניות. התשובות האלה לא התקבלו במשרדי קו לעובד. גם עשרות פניות של הארגון למחלקת האכיפה בתמ"ת בנושא לרוב לא נענו, למעט מקרים בודדים, בהם נמסר כי המחלקה שלחה פקחים למקום. באף אחד מהמקרים הללו לא היתה כל תוצאה לביקור: לא הוטלו קנסות ולא הוגשו כתבי אישום. לדוגמה:

- ביולי 2010 שלחה מחלקת האכיפה בתמ"ת פקחים למשחטת "עוף הבירה" שבמעלה אדומים, בעקבות תלונה מקו לעובד בנוגע לאי תשלום שכר מינימום לעובדים. מאז ועד היום לא התקבל במשרדי העמותה מידע על ממצא כלשהו לגבי אותה תלונה.

- בתשובה לתלונה של קו לעובד על הלנת שכר במפעל "ממתקי עונג", נמסר ביולי 2010 ממחלקת האכיפה בתמ"ת כי מאחר שהלנת שכר הינה "עוולה אזרחית" ולא פלילית, אין בסמכות המחלקה לבצע אכיפה, ולכן הוחלט לסגור את הפנייה ללא טיפול נוסף. למעשה, הלנת שכר משמעותה אי תשלום שכר מינימום, שהינו עבירה פלילית כמו גם אזרחית, אולם למרות זאת, בחרו פקחי מחלקת האכיפה שלא לטפל במקרה זה.

- ב-19.10.2010 שלח ארגון קו לעובד תלונה למאיר דוד ממחלקת האכיפה בתמ"ת, בנוגע לעובדים פלסטינים שהועסקו בחברת "פטוריו נכסים והשקעות בע"מ" וטענו כי מעסיקם שולל מהם תשלום עבור חלק מימי העבודה שלהם ועבור שעות עבודה נוספות. נציג מחלקת האכיפה ביקר במקום בסמוך לשליחת התלונה וחקר את העובדים. באפריל 2012 בירר קו לעובד מול מאיר דוד לגבי ממצאי החקירה, ונענה כי הללו הועברו לפרקליטות רק באותו חודש. הטיפול בהם טרם הסתיים.

- העובדים הפלסטינים בנגריית "חיי אדם" שבאזור התעשייה מישור אדומים התלוננו בשנת 2007 בפני מעסיקם על הלנת שכרם במשך חודשיים, על אי תשלום שכר מינימום, אי מתן תלושי שכר, ואי תשלום פדיון ימי חופשה, הבראה, חגים, מחלה ושעות נוספות.¹⁴⁹ כמו כן, דרשו העובדים לשפר את תנאי הבטיחות במפעל. המעסיק סירב לקבל את דרישות העובדים ואף לדבר איתם, ובנובמבר 2007 שלל מהם את אישורי העבודה שלהם, על מנת להפחידם ולמנוע מהם לדרוש את זכויותיהם על פי החוק. לאחר מספר ימים החזיר המעסיק את אישורי עבודה לרוב העובדים, ופיטר שבעה מהם. בהמשך החודש, בעקבות פניה של קו לעובד, ביקר במקום פקח של משרד התמ"ת ושמע את תלונות העובדים. חלפה כמעט שנה, ודבר לא השתנה. במאי 2008 חזר הפקח ודיבר שוב עם העובדים במקום. חרף שני הביקורים, לא ננקטו כל צעדי ענישה כנגד המעסיק, שהמשיך בסירובו לקבל את דרישות העובדים, ואף החל לדרוש מחלקם לשלם 50 ₪ עבור אישור העבודה שלהם.

לנוכח העדר האכיפה האפקטיבית, הדרך הכמעט יחידה שעומדת בפני העובדים הפלסטינים בהתנחלויות לתבוע את זכויותיהם הינה דרך בתי המשפט הישראליים. אפשרות זו מרתיעה עובדים רבים, אולם מאז מתן פסק הדין משנת 2007, ותוך תהליך של העלאת מודעות של עובדים בנוגע לזכויותיהם מצד ארגון קו לעובד, נרשמה עלייה במספר התביעות של עובדים פלסטינים המועסקים בהתנחלויות, כולל תביעות קבוצתיות.

במידה שמוגשת תביעה נגדם, נוהגים המעסיקים לטעון בבית המשפט כי על העובדים בהתנחלויות חל החוק הירדני, כי יש להשוות את שכרם ליתר העובדים בשטחי הרשות הפלסטינית, וכי האחריות לתנאי עבודתם מוטלת על הקבלנים הפלסטינים שדרכם מועסקים העובדים. רוב העובדים מגיעים לבית המשפט ללא תלושי משכורת או תיעוד כלשהו, ורוב התביעות הפרטניות מסתיימות בפשרה.¹⁵⁰

¹⁴⁹ קו לעובד, דו"ח עובדים בהתנחלויות, 2008 (ר' פרטים בהערה מס' 126).
¹⁵⁰ להרחבה בנוגע להליכים המשפטיים בבתי הדין לעבודה, ר' לעיל, בעמ'

כניסת סוחרים פלסטינים לישראל

ישראל מספקת היתרי כניסה לישראל לפלסטינים שסוחרים עם ישראלים, לצרכי עבודתם. על מנת לקבל את ההיתר, על הסוחרים להגיש בקשה למת"ק הפלסטיני באזור מגוריהם, ולצרף אליה אישור שהם רשומים בלשכת הסחר הפלסטינית, מכתב מהחברה הישראלית שמולה מתבצע הסחר וחשבונית מס עם סכום מינימלי של 20,000 עד 50,000 ₪, לפי הנפה.¹⁵¹ הדרישה האחרונה מקשה על סוחרים זעירים ומתחילים.

כניסת סוחרים פלסטינים לישראל מוגבלת במיכסה של כמה אלפים,¹⁵² והיתר הכניסה שמונפק לסוחרים תקף בדרך כלל לשישה חודשים. בשל ההגבלות על כניסת עובדים פלסטינים לישראל, ישנם עובדים שמצליחים להשיג היתר כניסה לישראל כסוחרים, ובפועל עובדים אצל מעסיקים ישראלים, ללא היתר. עובדים אלה אינם מקבלים זכויות סוציאליות ולא זכאים לביטוח במקרה של תאונת עבודה.

עבד (שם בדוי), בן למעלה מ-50 ואב לעשרה ילדים, עבד אצל כמה מעסיקים ישראלים בבנייה, כשהוא משתמש בהיתר כניסה לישראל לצורך מסחר. במהלך השבוע לן עבד בישראל וכל סוף שבוע היה נוסע למשפחתו שבגדה המערבית עם שכרו השבועי. בסוף שבוע שבתחילת חודש מאי 2012 אמר לו מעסיקו באותה עת שישלם לו רק ביום ראשון. תחנוניו של עבד כי משפחתו זקוקה לכסף הזה כעת, לא עזרו. עבד חש מפח נפש גדול, והחליט לחרוג ממנהגו ולהישאר בסוף השבוע בישראל. בשבת בלילה קיבל עבד התקף לב ונפטר. לו היה עובד כשכיר, ניתן היה לפעול מול המוסד לביטוח לאומי להכרה בהתקף הלב של עבד כפגיעה מעבודה, בשל כעסו על אי תשלום השכר, ונוכח העובדה שלא סבל בעבר מבעיות לב. הליך כזה אינו קל גם כשמדובר בעובדים ישראלים, אולם העובדה שעבד החזיק ברישיון סוחר הפכה אותו לבלי אפשרי.

סיכום והמלצות

מזה עשרות שנים שולטת ישראל בגדה המערבית, ומונעת במכוון את התפתחותה של כלכלה פלסטינית עצמאית.¹⁵³ הדבר תורם לרמה הגבוהה של האבטלה בגדה, ויוצר תלות של עובדים פלסטינים בפרנסה אצל מעסיקים ישראלים. משום כך, אין דין העובדים הפלסטינים כדינם של עובדים זרים, וישראל מחוייבת לאפשר להם להיכנס לשטחה לצורכי פרנסה. למרות זאת, ישראל עושה זאת במשורה ובחוסר רצון, תוך הטלת מגבלות של מיכסות מספריות, קריטריונים שרירותיים של גיל ומצב משפחתי והאשמות חסרות בסיס בדבר סיכון ביטחוני שמונעות מרבבות פלסטינים ישרי דרך לעבוד בישראל.

ההליך שכופה ישראל על מעסיקים שמעוניינים להעסיק פלסטינים הינו ממושך, עתיר ביורוקרטיה, בלתי יעיל ולוקה בהעדר שקיפות, מה שמרפה את ידיהם של מעסיקים ושל עובדים כאחד ופוחת פתח לשחיתויות. פלסטיני שעובר את כל המשוכות הללו רשאי לעבוד בישראל רק כשהוא כבול למעסיק ספציפי, מה שפוגע בחירותו, מחליש אותו אל מול מעסיקו ומגביר את

¹⁵¹ ר' שאלות ותשובות באתר מתפ"ש, ב-<http://www.cogat.idf.il/938>; מחסום ווטש, אסירים שקופים, ספטמבר 2011, בעמ' 73 (ר' פרטים בהערה מס' 5). עדכון נמסר לנגה קדמן מסילביה פיטרמן ממחסום ווטש בפגישה מ-16.3.12.

¹⁵² אתר משרד החוץ, "Easing of Restrictions on Palestinian Population for Ramadan", 22.11.11, ב-www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiqués/2001/Easing+of+Restrictions+on+Palestinian+Population+f.htm.

¹⁵³ ר' למשל בצלם, מעבר לגבול החוקיות, 2007, בעמ' 10-12, ב-www.btselem.org/download/200703_crossing_the_line_heb.pdf

פגיעותו לסכנת ניצול ושליטת זכויות. דרכו היומיומית לעבודה בישראל רצופה תלאות, וחדשות לבקרים הוא מנוע מלעבוד בשל הידוק הסגר על השטחים.

מעסיקים רבים מנצלים את חולשתם של עובדיהם הפלסטינים, שוללים מהם את מלוא השכר והזכויות שמגיעים להם כדין ואינם דואגים לסביבת עבודה בטוחה עבורם. תופעה זו מתאפשרת, ואף מתרחבת, כתוצאה מאוזלת ידיהן של הרשויות הממונות על אכיפת החוק על המעסיקים, אשר מועלות באופן פושע בתפקידן. הדבר נכון בעיקר לגבי פלסטינים שעובדים אצל מעסיקים ישראלים בגדה המערבית, שזכויותיהם נשללות דרך שגרה, ועל כך עמד אף מבקר המדינה בדו"ח שפירסם במאי 2012.

עמותת קו לעובד קוראת

לממשלת ישראל:

- להגדיל את מספרם של העובדים הפלסטינים בישראל, כך שישקף את הצורך האמיתי של העובדים והמעסיקים. זאת, באמצעות הרחבת מגוון הענפים בהם רשאים פלסטינים לעבוד, ביטול המיכסה המיספרית וההגבלות הקולקטיביות של גיל ומצב משפחתי והטלת איסור על כניסה של עובד רק בכפוף לבדיקה ביטחונית פרטנית ולממצאים של ממש.
- לבטל את כבילת העובד למעסיק ולאפשר לפלסטינים לקבל היתר תעסוקה ישירות מהרשויות. ליצור מנגנונים שיאפשרו קשר ישיר בין מעסיקים ישראלים לבין מחפשי עבודה פלסטינים ולתת לעובדים את החירות לנוע בין מעסיקים ביוזמתם, אם נוצר צורך כזה.
- להימנע מהטלת סגר על השטחים, המהווה עונש קולקטיבי ופוגע ביכולתם של עובדי השטחים להתפרנס בכבוד.
- לאפשר פיתוח כלכלה פלסטינית עצמאית, על מנת להקטין את האבטלה בשטחים ולספק מקומות עבודה מגוונים למחפשי העבודה הפלסטינים.

לרשויות הביטחון:

- להטיל מניעה ביטחונית על אדם רק בכפוף לכללי המינהל התקין, לרבות מתן הודעה מוקדמת, מידע רלוונטי ואפשרות לשימוע.
- לאפשר לפלסטינים שהוטלה עליהם מניעה ביטחונית לפעול להסרתה מול הרשויות ללא תלות בבקשה להעסקה עבורם, להסיר באופן יזום מניעה שאינה רלוונטית עוד, וליידע באופן מיידי אנשים שמניעתם הוסרה.
- לאפשר תנאי מעבר נוחים ומהירים בין השטחים לישראל עבור פלסטינים שנעים מדי יום בין האזורים לצורך עבודתם, ולהעמיד לרשותם תחבורה ציבורית יעילה בה יוכלו להגיע מהמחסומים למקום עבודתם בישראל ולבתיהם.

לרשות האוכלוסין ולקמ"ט תעסוקה:

- לייעל ולפשט את ההליכים הביורוקרטיים הכרוכים במתן אישורים למעסיקים ישראלים ולעובדים פלסטינים.

- לפרסם בציבור מידע הנוגע להעסקת פלסטינים בישראל, לרבות הנהלים המסדירים העסקה זו, הן בעברית והן בערבית.
- ליידע את העובדים הפלסטינים ואת המעסיקים הישראלים בדבר הזכויות להן זכאים העובדים על פי חוק. להסביר לעובדים את דרכי הפעולה שעומדות בפניהם במקרה של הפרת הזכויות הללו.

לרשויות האכיפה:

- לערוך פיקוח שוטף בקרב מעסיקים על מנת לוודא שהללו מכבדים את זכויותיהם הסוציאליות של עובדיהם הפלסטינים, לרבות תשלום שכר מינימום ושעות נוספות, מתן תלושי שכר ודיווח מדוייק של שעות העבודה ומקפידים על תנאי בטיחות נאותים עבור עובדיהם.
- לערוך פיקוח כזה גם בקרב המעסיקים בהתנחלויות ולאכוף עליהם את פסיקת בג"ץ שדורשת מהם לכבד את זכויותיהם של העובדים הפלסטינים לפי החוק הישראלי.
- לנקוט צעדים כלפי מעסיקים ששוללים את זכויותיהם של העובדים.
- לעמוד על העסקה ישירה ולא לאפשר העסקה דרך קבלנים, משום שצורת העסקה זו כרוכה בדרך כלל בהפרת זכויות של העובד הפלסטיני.
- לדאוג שעובדים פלסטינים יוכלו להשתמש בתחבורה הציבורית הקיימת על מנת להגיע למקומות עבודתם ולבתיאם, ולהעניש נהגים שמסרבים להסיע עובדים אלה.

להסתדרות:

- לתמוך בעובדים פלסטינים שמנסים לממש את זכויותיהם, ולסייע לעובדים שמתאגדים על מנת לדרוש זכויות אלה ממעסיקיהם.
- לפעול מול מוסדות ממשלתיים כמו מדור התשלומים והמינהל האזרחי, למען כיבוד זכויותיהם של העובדים הפלסטינים.

למד"א:

- להימנע מהעברת פלסטינים שנפצעו במהלך עבודתם אצל מעסיקים ישראלים לבתי חולים בשטחי הרשות הפלסטינית ולהעבירם לבתי חולים בישראל

למוסד לביטוח לאומי:

- לפשט הליכים הנוגעים למימוש זכויות במקרים של תאונות עבודה בהם מעורבים עובדים פלסטינים.
- להקצות תקציבים לקופות החולים לבדיקות תקופתיות לעובדים פלסטינים שאינם חברים בקופות ומועסקים במפעלים עם סיכון בטיחותי.